

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**PROBLEMI IZPOLNJEVANJA
MAASTRICHTSKIH KRITERIJEV**

Ljubljana, september 2007

MONIKA FURLAN

IZJAVA

Študentka Monika Furlan izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Boštjana Jazbeca, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 18.9.2007

Podpis: _____

KAZALO

1. Uvod.....	1
2. Evropska monetarna unija	2
2.1. Vrste denarnih unij.....	2
2.2. Koristi Ekonomske in monetarne unije.....	3
3. Maastrichtski kriteriji	4
3.1. Nominalna, realna in legalna konvergenca.....	4
3.2. Konvergenčni kriteriji	5
4. Vstop v EU in konvergenca: Portugalska, Španija in Grčija.....	6
4.1. Portugalska.....	6
4.1.1. Pred-vstopno obdobje.....	6
4.1.2. Prilagoditev in rast.....	8
4.1.3. Upočasnitev in strukturni problemi.....	11
4.2. Španija	13
4.2.1. Začetno obdobje.....	14
4.2.2. Obdobje izpolnjevanja nominalnih kriterijev.....	15
4.2.3. Obdobje po vstopu v EMU.....	16
4.2.4. Značilnosti cikličnega gibanja španskega gospodarstva po priključitvi v EMU...17	
4.3. Grčija	21
5. Primerjava strukturnih značilnosti in reform – Španija, Portugalska in Grčija	27
5.1. Strukturne značilnosti.....	28
5.2. Prilagoditev okolja: Tržne reforme.....	31
5.2.1. Liberalizacija trga.....	32
5.2.2. Večja fleksibilnost trga.....	33
5.2.3. Reforme finančnega trga.....	33
5.2.4. Reforma javnega sektorja.....	33
5.2.5. Razvoj socialne in gospodarske infrastrukture.....	34
6. Slovenija	36
6.1. Predpristopna faza.....	36
6.2. Faza po pristopu k EU.....	36
6.3. Faza sodelovanja v ERM II.....	37
6.4. Uvedba Evra.....	37
7. Zaključek.....	40
Literatura	42
Viri.....	42

1. UVOD

Slovenija je 1. maja 2004 postala članica Evropske unije, s 1. januarjem 2007 pa smo nacionalno valuto slovenski tolar izločili iz obtoka in prevzeli skupno evropsko valuto evro. Da smo lahko postali del tako velike skupnosti, je bilo potrebno zadostiti pogojem, ki jih določa Evropska unija. Zato pa je bilo potrebno dolgo obdobje prilagajanja in reform. Kakšni problemi so čakali Slovenijo pri prebijanju skozi obdobje približevanja Evropski uniji, smo lahko predvideli že pred pripravami na vstop, če smo analizirali probleme, ki so jih pri tem imele druge države.

Skozi diplomsko delo sem želela iz primerov drugih evropskih držav ugotoviti, kako poteka obdobje približevanja Evropski uniji ter kaj se bo dogajalo s slovenskim gospodarstvom v naslednjih letih. Pogledala sem si primere držav, ki so veljale za manj razvite in s tem bolj problematične pri doseganju pogojev, potrebnih za vstop v EU in ugotavljala, kako so se prebijale skozi obdobje pred vstopom v Evropsko Unijo ter v prvih letih po vstopu.

V prvem delu sem predstavila vrste unij, v katere se države lahko povežejo in poudarila koristi, ki jih prinaša najvišja možna oblika unije, v katero se uvršča tudi Evropska monetarna unija (EMU).

V drugem delu sem opredelila nominalno in realno konvergenco ter predstavila maastrichtske kriterije, ki jih morajo države izpolniti, preden lahko postanejo članice Evropske unije.

Zatem sem prešla na konkretne primere in opisala, kako so maastrichtske kriterije skušale izpolniti tri južnoevropske države. Največ pozornosti sem namenila primeru Portugalske, nato pa sem pogledala še, kako sta se s tem spopadli državi Španija in Grčija. V četrtem poglavju sem primerjala strukturne značilnosti ter strukturne reforme teh treh držav.

Za konec sem opisala faze uvedbe evra v primeru Slovenije in ugotavljala kakšne spremembe lahko pričakujemo v Sloveniji v naslednjih letih, glede na izkušnje, ki so jih imele Španija, Portugalska in Grčija. Te tri države so namreč v obdobju vstopanja v EMU dosegale gospodarsko rast, primerljivo gospodarski rasti Slovenije, ko je tudi sama vstopala v EMU.

2. EVROPSKA MONETARNA UNIJA

2.1. VRSTE DENARNIH UNIJ

Evropska ekonomska in monetarna unija (EMU) je unija evropskih držav s skupno ekonomsko in monetarno politiko. Lahko rečemo, da je skupna dežela vseh Evropejcev na ozemlju enotnega trga in enotne valute. EMU pa ni prva denarna unija v zgodovini Evrope. Že pred njo so se različne države iz različnih ekonomskih razlogov združevale v denarne unije, da bi si medsebojno pomagale doseči skupne koristi. Poznamo več tipov monetarnih integracij, od neobvezujočih do skrajno formalnih (Ribnikar, 2000, str. 104):

- 1.) unije, v katerih je v obtoku samo nacionalni denar; za te so značilna trdna in načeloma vsaj nespremenjena menjalna razmerja med denarjem držav denarne unije. To vrsto unij delimo na:
  - unilateralne, neformalne (in s tem za nikogar zavezujoče denarne unije)
  - pogodbene, sporazumne denarne unije.

Tako v unilateralni kot v pogodbeni denarni uniji je lahko zakonito plačilno sredstvo samo nacionalni denar denarne unije (unija tipa I.) ali pa je lahko zakonito plačilno sredstvo tudi denar drugih držav (unija tipa II). Enako velja za pogodbeno unijo (samo nacionalni denar = unija tipa III, tudi drugi denar = unija tipa IV);

- 2.) unije, v katerih je v obtoku tudi ali samo skupni denar na osnovi sporazuma med državami. Te unije delimo na take, kjer
  - je v obtoku poleg nacionalnega denarja še skupni denar (unija tipa V)
  - in tiste, kjer je v obtoku samo en skupni denar (unija tipa VI).

Nemčija, Avstrija in Nizozemska so se še pred nastankom EMU-ja povezale v denarno unijo tipa I. To je neformalna unija, kjer si centralna banka določene države, v omenjenem primeru Avstrije ali Nizozemske, izbere valuto druge države, v našem primeru Nemčije, za svoj bližnji cilj denarne politike. Nemčija pa je od te denarne unije objektivno popolnoma neodvisna. V tej vrsti denarnih integracij se lahko pojavijo številni problemi, predvsem zaradi možnosti spremembe deviznega tečaja in nevarnosti uvoza inflacije od večje države v podrejene države, ki vežejo svojo valuto. Za denarne unije tipa II je značilno, da je v njih nacionalna valuta prisotna le načelno. Dejansko se domači denar ne uporablja, v obtoku je le denar močnejše države, saj navadno pride do izrinjanja šibkejšega denarja. Primer denarne unije tipa III je Latinska unija, v katero so bile povezane Francija, Belgija, Italija, Švica, Bolgarija in Grčija v obdobju od leta 1865 do 1927, kjer je odigral svojo vlogo bimetalizem z menjalnim razmerjem 1: 15.5, vendar se zaradi zmanjševanja vrednosti srebra ni obdržala (Ribnikar, 1999, str.106).

EMU je prešla iz unije tipa III na tip IV, ker se je izkazalo, da so stroški prehoda manjši od koristi, ki jih je s tem pridobila. S povečanjem odprtosti gospodarstva koristi vedno bolj prevladujejo nad stroški integriranja, prehod v IV pa je ekonomsko smiselno že pri majhni odprtosti gospodarstva. Tip V je bil za EMU značilen le nekaj mesecev, in sicer v obdobju, ko so imele države članice nalogo iz obtoka izločiti svoje nacionalne valute. Ko se je ta rok iztekel, so začele uporabljati izključno skupno valuto evro in s tem je EMU postala unija tipa VI, ki je najvišja možna stopnja denarne unije.

2.2. KORISTI EVROPSKE EKONOMSKE IN MONETARNE UNIJE

Glavni cilj EMU je ohranjati cenovno stabilnost po maastrichtski pogodbi. Uvedba evra prinaša še nekatere druge koristi, na obseg katerih vplivata tudi fiskalna politika in ustrezna politika trga delovne sile.

Poleg umirjanja gibanja cen prinaša EMU še naslednje koristi (Duisenberg, 1999):

- odstranitev tveganja resnih odstopanj realnega tečaja na območju evra, kar pripomore k ekonomski rasti in boljši alokaciji resursov. Dejansko omogoča enotnemu evropskemu trgu usklajeno delovanje in skrbi, da se koristi pretakajo k proizvajalcem in potrošnikom brez mrtvih izgub;
- uvedba evra in odprava nacionalnih valut je povzročila odstranitev tečajnega tveganja in pospešila menjavo in investicije;
- eliminacija transakcijskih stroškov menjave med različnimi valutami, ki delujejo v praksi protekcionistično za domače proizvajalce;
- enotna valuta naredi cene med državami unije neposredno primerljive, kar pospeši konkurenco in tako učinkovitost in ekonomsko rast območja EMU;
- zaradi zmanjšanja rizičnih premij se zmanjša realna obrestna mera, kar pospeši investicije;
- povezovanje in poglobljanje kapitalskih trgov bo povzročilo nadaljnje zmanjšanje dolgoročnih obrestnih mer na račun eliminacije likvidnostne premije;
- povezovanje in poglobljanje kapitalskih trgov pa tudi kot takšno krepi posredništvo med varčevalci in investitorji.

Poleg koristi pa članstvo v EMU prinaša tudi obveznosti in stroške, ki jih mora biti država sposobna prevzeti. Država mora tudi sprejemati cilje politične, ekonomske in monetarne unije. Odstopanje od obveznosti ni mogoče. Slovenija je z vstopom v EMU izgubila monetarno suverenost, možnost vodenja lastne monetarne politike (podrediti se je morala skupni višini obrestne mere) in možnost vodenja lastne devizne politike. S tem je izgubila inštrument za uravnavanje mednarodne konkurenčnosti svojega gospodarstva, kar predstavlja enega glavnih stroškov vstopa v EMU (Lavrač, 2000, 9). Te izgube mora Slovenija sedaj nadomestiti z alternativnimi mehanizmi prilagajanja, kot sta fleksibilnost plač navzdol in mobilnost delovne sile, s katerima lahko nadomesti devizni tečaj kot instrument plačilnobilančnega prilagajanja in povečanja mednarodne konkurenčnosti gospodarstva.

Pomembno je, da država doseže neto pozitivne učinke vključevanja v EMU, torej da je razmerje med koristmi in stroški, ki gospodarstvu prinese članstvo v EMU, čim večje.

3. MAASTRICHTSKI (KONVERGENČNI) KRITERIJI

3.1. NOMINALNA, REALNA IN LEGALNA KONVERGENCA

Konvergenčni kriteriji so spremenljivke, s katerimi izražamo stopnjo homogenosti različnih ekonomij. Da bi v državah članicah EMU dosegli ustrezno rast, je nujno, da najprej dosežemo visoko stopnjo homogenosti med ekonomijami teh držav. Integracija v tretji fazi EMU-ja je odvisna od izpolnitve nominalnih in legalnih (zakonskih) konvergenčnih kriterijev (Convergence criteria. [URL: <http://www.dip-bajadoz.es/eurolocal/en/emu/criterios.htm>]<http://www.dip-bajadoz.es/eurolocal/en/emu/criterios.htm>).

Nominalni konvergenčni kriteriji so naslednji:

- inflacija (potrebno je doseči visoko stopnjo cenovne stabilnosti),
- dolgoročna obrestna mera,
- proračunski primanjkljaj,
- javni dolg,
- devizni tečaj.

To so vse spremenljivke, ki zadovoljivo izražajo stopnjo homogenosti ekonomij, čeprav izpolnitev teh kriterijev še ne pomeni, da smo dosegli tudi realno konvergenco.

Realna konvergenca pa je povezana z izenačevanjem življenjskega standarda, čemur Evropska komisija pravi »economic and social cohesion« (ekonomska in socialna kohezija). Ta vrsta konvergenca se kaže skozi stopnjo brezposelnosti, dohodek *per capita* (na zaposlenega), javno porabo, strukturo plačilne bilance ipd.

Legalna konvergenca pomeni usklajevanje nacionalne zakonodaje in zakonov centralnih bank držav članic EU, tako da so skladni s Statutom ESCB (evropskega sistema centralnih bank). V splošnem ta konvergenca vključuje vprašanja o neodvisnosti nacionalnih centralnih bank in integraciji teh bank v ESCB.

3.2. KONVERGENČNI KRITERIJI

1. KRITERIJ CENOVNE STABILNOSTI

Stopnja inflacije držav članic EMU ne sme biti višja od referenčne vrednosti. Referenčna vrednost je izračunana kot netehtana aritmetična sredina inflacijskih stopenj treh držav EU z najnižjimi stopnjami inflacije, temu pa se prišteje še 1,5 odstotnih točk. Stopnja inflacije je izražena kot harmoniziran indeks potrošnih cen.

2. KRITERIJ PRORAČUNSKEGA PRIMANJKLJAJA

Proračunski primanjkljaj držav članic ne sme biti višji od 3 % bruto domačega proizvoda, razen, če je to razmerje znatno in neprestano upadalo ter doseglo raven blizu referenčne vrednosti ali pa je prekoračitev referenčne vrednosti samo izjemna in začasna ter razmerje ostaja blizu referenčne vrednosti.

3. KRITERIJ JAVNEGA DOLGA

Javni dolg v državah članicah pa ne sme presegati 60 % bruto domačega proizvoda, razen, če se to razmerje zadostno zmanjšuje in z zadovoljivo hitrostjo dosega referenčno vrednost.

4. KRITERIJ DEVIZNEGA TEČAJA

Država mora biti dve leti pred testiranjem vključena v mehanizem deviznega tečaja (ERM¹/ERM II) in imeti stabilen režim deviznega tečaja. Devizni tečaj dve leti pred testiranjem ne sme biti izpostavljen prevelikim pritiskom. Niha lahko le v normalnih, predpisanih mejah. Tečaj v obdobju dveh let ne sme biti devalviran nasproti valuti katerikoli druge države članice. Dovoljeno gibanje tečaja je v intervalu +/- 15 % okrog centralne paritete.

5. KRITERIJ DOLGOROČNIH OBRESTNIH MER

Dolgoročna obrestna mera držav, ki želijo vstopiti v EMU, ne sme presegati referenčne vrednosti, ki jo določa ta kriterij. Referenčna vrednost je izračunana kot netehtana aritmetična sredina dolgoročnih obrestnih mer treh držav EU z najnižjo stopnjo inflacije, dobljeni vrednosti pa se prišteje še 2 odstotni točki.

---

¹ Exchange Rate Mechanism of the European Monetary System

4. VSTOP V EU IN KONVERGENCA: Portugalska, Španija in Grčija

V osrednjem delu diplomskega dela bom predstavila, kako so se s procesom konvergence spopadle tri južnoevropske države, Španija, Grčija in Portugalska. Prikazala bom, kaj je bilo značilno za gospodarstva teh treh držav v obdobju preden so vstopile v Evropsko unijo ter kaj se je dogajalo v prvih letih po njihovem vstopu.

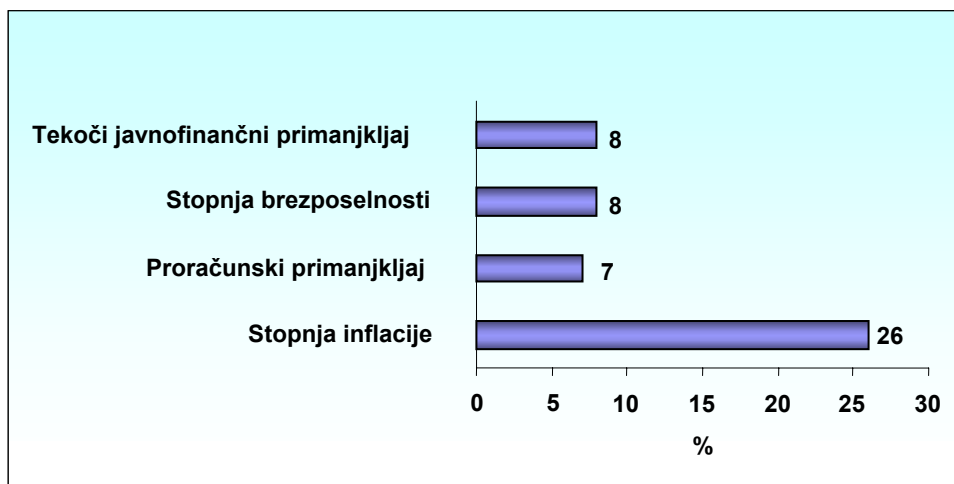
4.1. PORTUGALSKA

4.1.1. Predvstopno obdobje

Na Portugalskem je po revoluciji leta 1974 sledilo obdobje nacionalizacije in tranzicije. Po štiridesetih letih diktature je za tem naposled zavladata demokracija, Portugalska je namreč nihala med latinsko-ameriškim ter evropskim političnim režimom. Leta 1978 je bila sprejeta odločitev, da bo Portugalska sprejeta med članice Evropske skupnosti, tako so se oktobra istega leta začela pogajanja, ki so trajala do marca 1985. Največjo vlogo pri odločitvi o sprejetju države med članice Evropske skupnosti so igrali politični dejavniki, in sicer zaradi potrebe po utrditvi demokracije ter da bi se izognili nevarnosti, da bi Portugalska zdrsnila v socialistični blok. Med leti 1978 in 1984 so za Portugalsko pomenila obdobje velikega makroekonomskega neravnotežja. Država je morala skozi dva stabilizacijska programa pod vodstvom IMF, pri čemer si je pomagala s sredstvi predvstopnega sklada Evropske skupnosti ter s posojilom »za podporo demokracije«. Kljub temu je bilo neravnotežje tik pred vstopom v ES občutno večje kot pri večini takratnih kandidatk.

Posebno visoka je bila stopnja inflacije, pa tudi proračunski primanjkljaj je bil visok v primerjavi s standardi razvitih držav. Stopnja brezposelnosti je dosegala rekorde po krizi v letih 1982 in 1983. Po padcu cen nafte pa se je leta 1985 stanje začelo izboljševati.

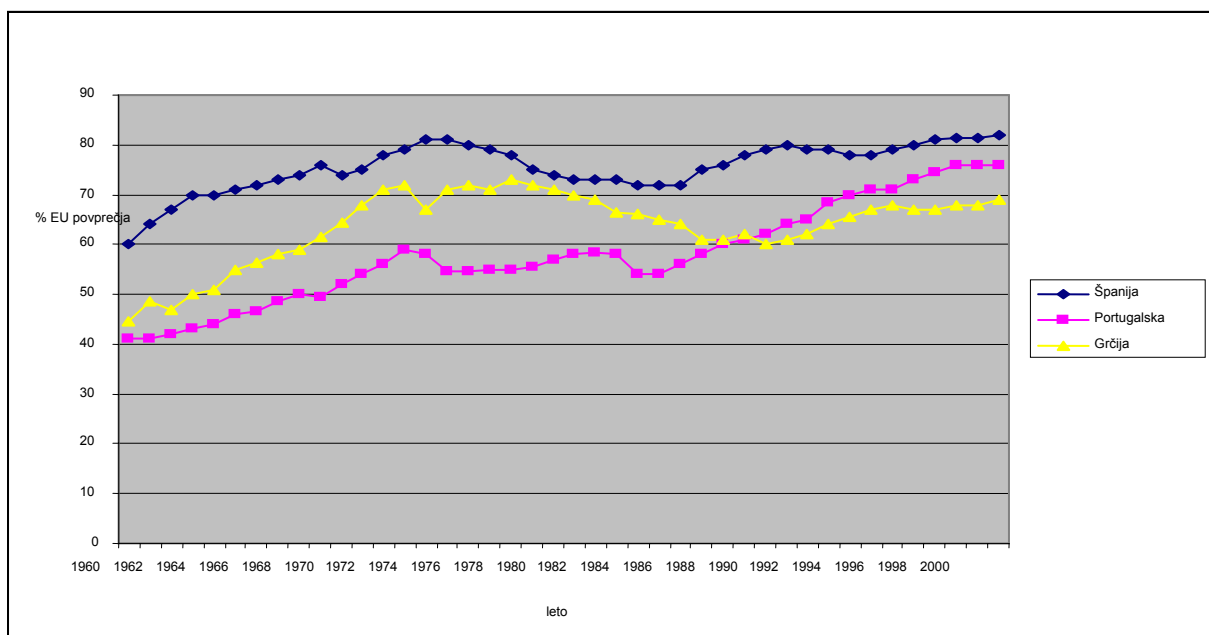
Slika 1: Makroekonomsko neravnotežje v letu 1983

Vir: Mateus ,2001, str.53.

Slika 1 prikazuje stanje v obdobju velikega makroekonomskega neravnotežja v letu 1983. V predvstopnem obdobju tudi gospodarska rast ni bila zadovoljiva. Iz slike 2 je razvidno, da se je na Portugalskem v obdobju od leta 1974 do 1986 stopnja konvergence (stopnja približevanja (prilaganja) Evropski uniji) znižala za približno 6 odstotnih točk. Leta 1986 je BDP na prebivalca znašal le 55 % od povprečja EU, to je najmanj od vseh držav, ki so se priključevale EU. V tem obdobju sta tudi Grčija in Španija dosegali negativne rezultate v procesu prilaganja EU.

Slika 2: Stopnja približevanja EU (odstotek EU povprečja)

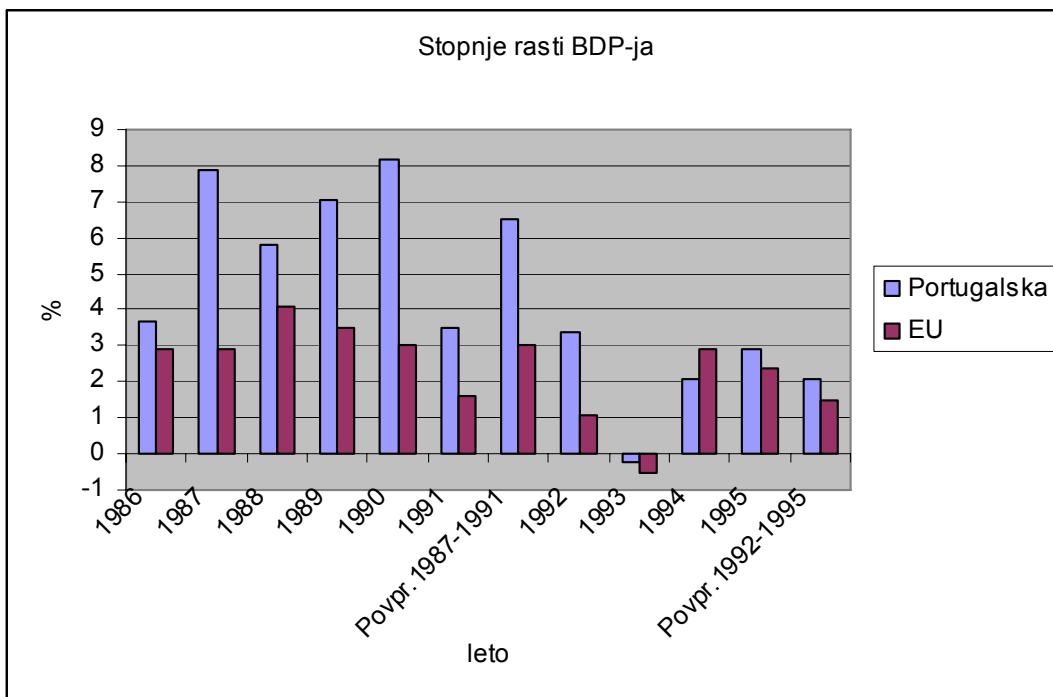
Vir: Mateus, 2001, str. 54

Večji del gospodarstva je bil v rokah javnega sektorja in tudi mediji so bili skoraj v celoti v državni lasti. Trg dela je bilo skoraj nemogoče regulirati, plače so bile rezultat pogajanj med državo in sindikati. Leta 1985 je bil predsednik vlade prvič izvoljen s pomočjo demokratičnih volitev. Demokracija je bila takrat seveda še v fazi nastajanja in prihajalo je do še večjih ustavnih sprememb.

4.1.2. Prilagoditev in rast

Takoj po vstopu v Evropsko unijo, 1.1.1986, je na Portugalskem nastopil cikel visoke gospodarske rasti, ki so ga spremljale strukturne spremembe. Med leti 1987 in 1991 je bila povprečna letna stopnja rasti BDP-ja 6,5%, kar je za približno 3,5 odstotne točke višje od povprečja Evropske unije. To prikazuje Slika 3.

Slika 3: Stopnje rasti BDP-ja na Portugalskem v primerjavi z EU

Vir: Mateus, 2001, str. 55

Najpomembnejši dejavnik občutnega zvišanja stopnje rasti je bilo izboljšanje pogojev trgovanja, količnik »terms of trade« se je namreč v obdobju 1984-1985 izboljšal za 24 %, ter realna devalvacija, ki je v desetletju od 75-85 znašala 26 %.

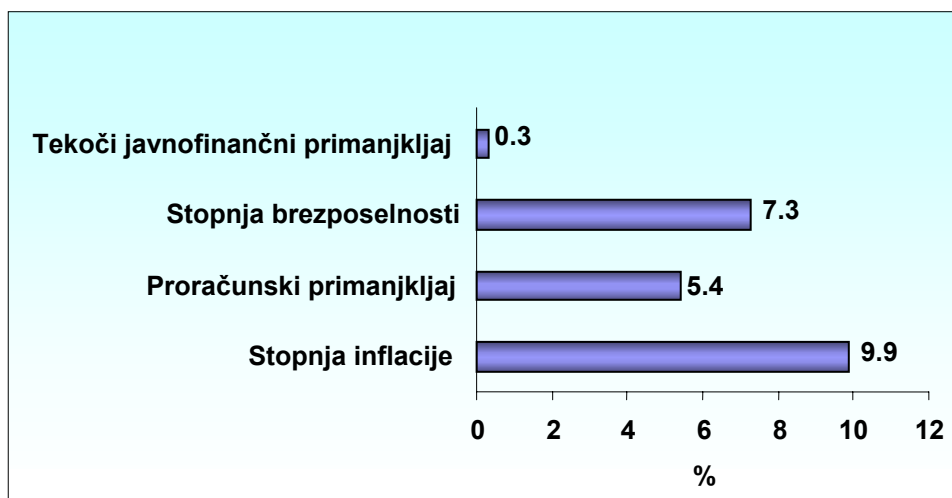
Drugi pomemben dejavnik je bilo sprejetje večjih strukturnih reform, ki so obsegale naslednje:

- fiskalno reformo → uvedba davka na dodano vrednost in sprememba sistema obdavčitve;
- privatizacija → izvedena v letu 1989; začeli so s finančnim sektorjem in večjimi podjetji;
- reforma trga dela → uvedene so bile pogodbe o zaposlitvi za krajši čas in le-te so postale prevladujoče pri zaposlovanju nove delovne sile;
- modernizacija finančnega sektorja → uvedli so indirektni monetarni nadzor, liberalizirali obrestne mere ter uvedli sodobnejše predpise;
- izgradnja infrastrukture → država je hitro zapolnila veliko vrzel v infrastrukturi v primerjavi s povprečjem EU.

Na Portugalskem se je sunkovito dvignila tudi stopnja izobrazbe. Najprej so napredovali na področju srednje izobrazbe, v zgodnjih 90-ih letih pa še na področju višje izobrazbe, čeprav je bila tu stopnja med najslabšimi v Evropi. Vendar pa je reforma zaostajala na drugih področjih, kot so npr. zdravstveni in pravni sistem. Prav tako je prišlo do dviga plač v začetku 90-ih let, kar je privedlo do občutnega povečanja javne porabe. Velik vpliv trgovanja v ekonomiji se kaže v povečanju deleža povprečnega izvoza in uvoza v BDP-ju iz 29 % leta 1989 na 53 % leta 1995. Prav tako so se v zgodnjih 90-ih letih občutno povečale neposredne tuje investicije. Največji porast trgovanja je bil prav med Portugalsko in njeno sosedo Španijo.

Država je v Evropsko unijo lahko vstopila s podcenjenim deviznim tečajem. Zaradi tega je večina študij o značilnosti trgovanja ter produkcije pokazala, da je bila posledica vstopa v Evropsko unijo povečanje medsektorskega trgovanja, ki je bil usmerjen v izvoz izdelkov nizke kvalitete, proizvedenih s pomočjo poceni delovne sile.

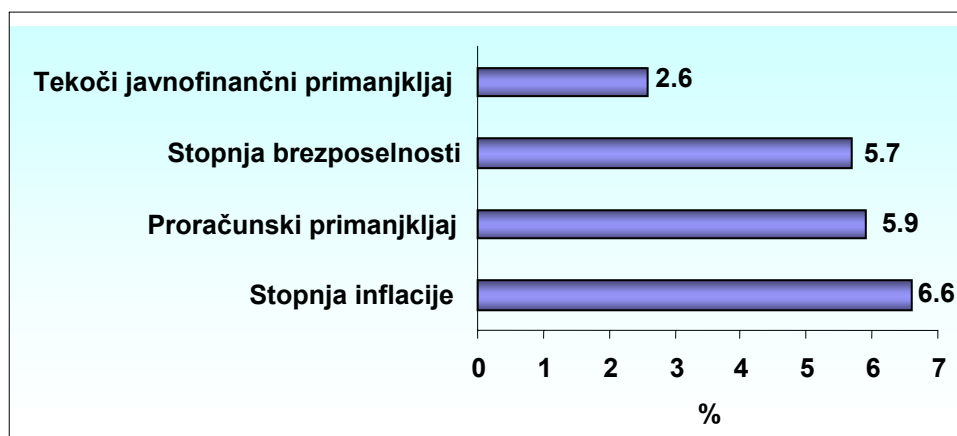
Slika 4: Makroekonomsko neravnotežje leta 1987

Vir: Mateus, 2001, str. 56

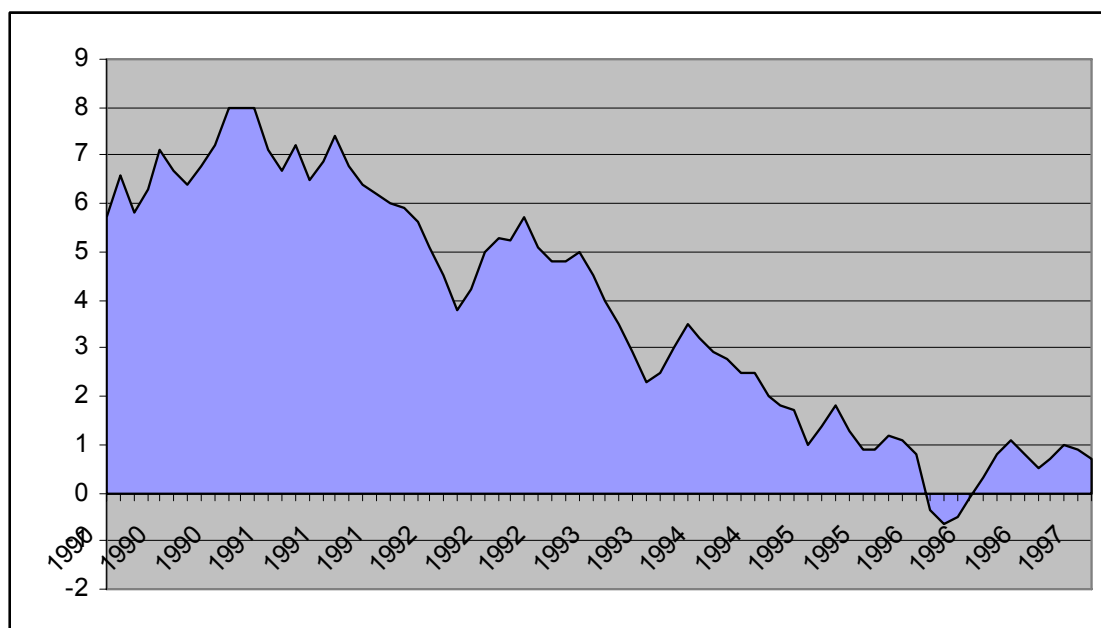
Proces stabilizacije je bil dolgotrajen. Sliki 4 na str.9 in 5 prikazujeta stanje leta 1987 ter 1993. Stopnja inflacije se je z leti počasi zmanjševala (leta 1987 je znašala 9,9 %, 1993 pa 6,6 %, torej se je v obdobju šestih let zmanjšala za 3,3 odstotne točke), bistveno znižanje pa je Portugalska dosegla šele po letu 1993, kot je prikazano na sliki 6. Tekoči javnofinančni primanjkljaj je bil med leti 1985 in 1995 uravnovežen, stopnja brezposelnosti se je do leta 1992 znižala na približno 4,5 %, vendar je do začetka leta 1997 ponovno narasla, v letu 2000 pa se je znova znižala, in sicer na raven 4 %.

Slika 5: Makroekonomsko neravnotežje leta 1993

Vir: Mateus, 2001, str. 56

Slika 6: Gibanje stopnje inflacije med leti 1990 in 1996

Vir: Mateus, 2001, str. 56

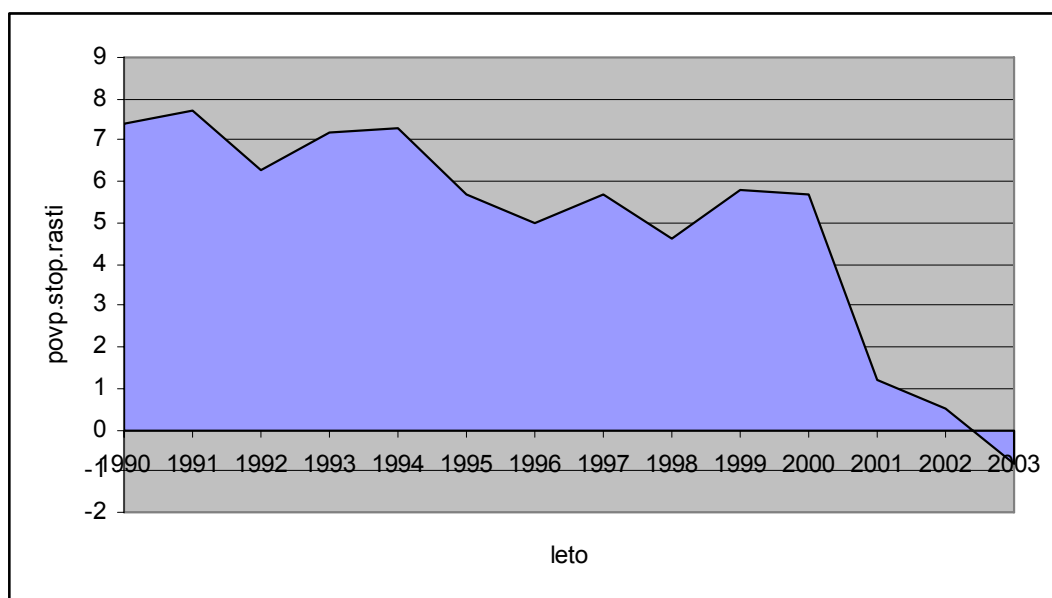
Proces stabilizacije je postal trden šele potem, ko je Portugalska sprejela maastrichtske kriterije in so bili napori vseh pomembnejših političnih strank usmerjeni v izpolnjevanje pogojev, da bi se Portugalska uvrstila v prvi krog držav pristopnic EU. Glavne naloge v procesu nominalne konvergence so bile obdržati Escudo v ERM-ju, znižati stopnjo inflacije ter zmanjšati proračunski primanjkljaj. V letih 1992 do 1994 se je pospešeno izvajal proces privatizacije in velik del gospodarstva je prevzel privatni sektor. Primanjkljaji v javnih podjetjih pa so se občutno zmanjšali.

4.1.3. Upočasnitev in strukturni problemi

Kljub uspešnemu razvoju države v obdobju od 1985 do 1995 je v letu 1992 nastopila recesija ter nov poslovni cikel. Takrat je prišlo do bistvene upočasnitve procesa konvergence/prilagajanja. Statistična analiza stopnje rasti je pokazala naslednje:

- če bi BDP Portugalske naraščal s povprečno stopnjo, ki je bila dosežena v obdobju 1986-1994, bi Portugalska od leta 2001 dalje potrebovala 13 let, da bi presegla povprečje EU;
- če pa bi BDP rasel s povprečno stopnjo rasti značilno za obdobje 1995 do 2003, bi Portugalska presegla EU povprečje v 47 letih.

Slika 7: Upočasnitev stopnje konvergence

Vir: Mateus, 2001, str. 58

Pojav divergence² ni bil problem, ki ga je doživela le Portugalska. Tudi Grčija se je več kot desetletje ubadala s problemom divergence. Na Portugalskem je proces divergence trajal od poznih 1970-ih let vse do sredine 80-ih let. Glavni razlogi za upočasnitev procesa konvergence so naslednji:

- višanje davčne obremenitve in občutno povečanje javnih izdatkov.
- delež javnega sektorja v BDP-ju se je v 90-ih letih povečal za približno 12 odstotnih točk in se tako do leta 2001 dvignil na več kot 50 % BDP-ja. Raziskave mednarodnih organizacij so pokazale, da je bila Portugalska zelo razsipna z javnimi izdatki, saj je potrošila dvakrat več za izobraževanje in zdravstvo, da je dosegla podobne rezultate kot ostale države članice. Tudi davčne obremenitve so bile med najvišjimi v EU;
- zmanjševanje deleža »produktivnih investicij«, pretirano investiranje v infrastrukturo in stanovanja, uresničevanje velikih javnih investicijskih projektov, kjer so bile vprašljive povratne ekonomske in socialne koristi;
- država ni bila več konkurenčna na podlagi stroškov delovne sile; v obdobju od 1987 do 2001 so izgubili 50 % v primerjavi z Irsko;
- zaostajanje pri investiranju v tehnološko intenzivne sektorje (Portugalska zaostaja za številnimi zahodno evropskimi državami).

Istočasno s tem so se pojavile tudi večje strukturne težave, ki so začele vplivati na potencialni BDP, in sicer nenehne težave na področju šolstva, zdravstva ter pravne in socialne varnosti. Portugalska je država z najnižjim odstotkom izobraženih v EU, poleg tega je kvaliteta izobrazbe na področju matematike in znanosti med najnižjimi v državah OECD.

Kljub vsemu se je po letu 1995 začela povečevati javna poraba iz neproračunskih virov ter kreditiranje gospodarstva, zaradi česar je prišlo do porasta agregatnega povpraševanja. Portugalska je prevzela Evro, obrestne mere so se znižale in stroški gospodinjstev so začeli občutno naraščati. Med bankami se je začel konkurenčni boj. Trg so preplavile s ponodbami stanovanjskih in potrošniških posojil. Obseg posojil je od začetka leta 1999 narasel za 20 do 30 % letno, saj so realne obresti na posojilo postale zanemarljive.

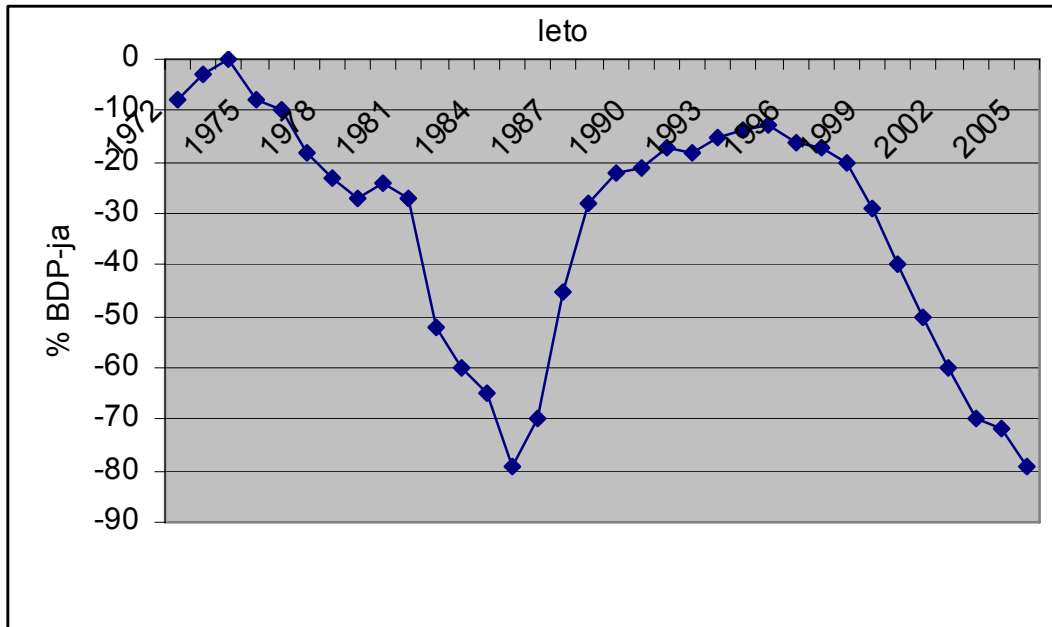
Delež zadolženosti gospodinjstev je tako narasel iz okrog 20 % v letu 1993 na 100 % razpoložljivega prihodka v letu 2001. Delež še vedno narašča za približno 8 odstotnih točk letno. Država je začela prelagati vse več izdatkov na institucije, ki so se financirale z bančnimi posojili, ne pa iz proračuna. Zato je podobno kot zadolženost gospodinjstev naraščal tudi delež zadolženosti podjetij. Da bi lahko ta porast potrošnje financirali, se je pojavila potreba po pritoku tujega kapitala. Banke so tujini prodale javni dolg (50 % BDP-ja) ter povečale obseg zadolževanja pri tujih bankah.

---

2 Obraten proces konvergence/zbliževanja, proces razhajanja, oddaljevanja

Slika 8 prikazuje neto denarno pozicijo Portugalske, v primerjavi s tujimi državami. Pozicija se je v primerjavi z drugimi državami občutno poslabšala, iz -12 % BDP-ja v letu 1995 na -50 % BDP-ja leta 2001.

Slika 8: Neto denarna pozicija Portugalske v primerjavi z drugimi državami

Vir: Mateus, 2001, str. 61

Pritok tujega kapitala je država usmerila predvsem v financiranje »potrošniškega buma« in v investicije v stanovanja in velike infrastrukturne projekte. To pa je vplivalo na tekoči javno-finančni primanjkljaj.

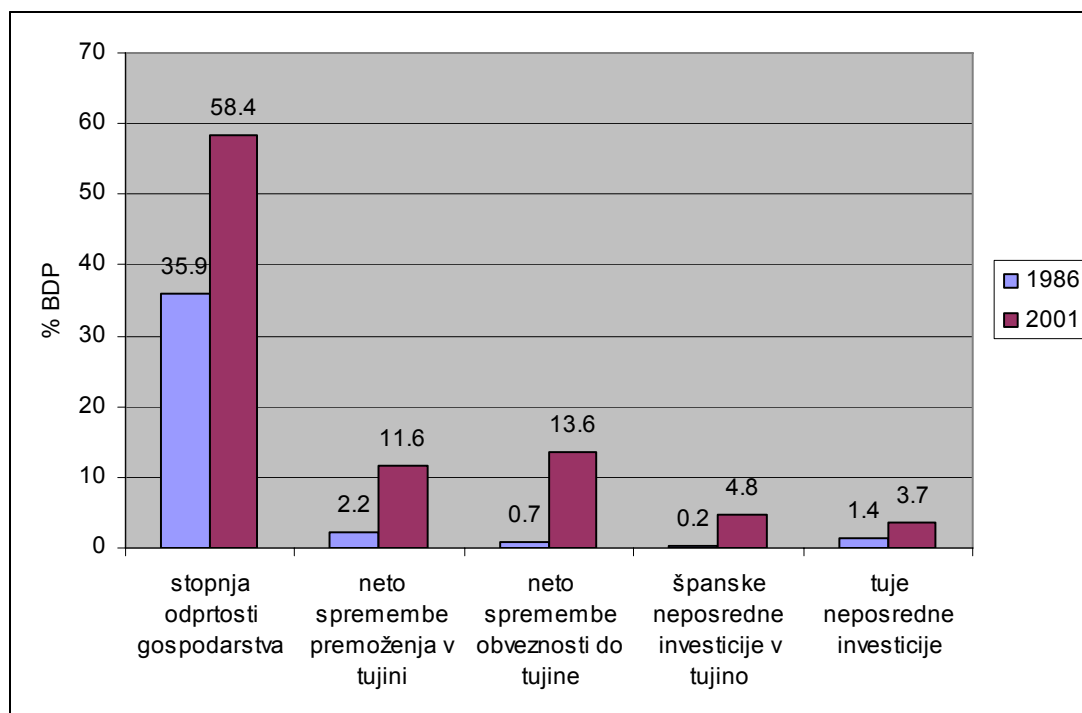
V tem obdobju je bil devizni tečaj precenjen, kar nam kažejo kazalci realnega menjalnega tečaja. Država je prevzela evro v času precenjenega menjalnega tečaja, posledice tega pa so sunkovito povečanje potrošnje (potrošniški bum) in občutno poslabšanje tekočega računa. Na slednje sta v veliki meri vplivali tudi ekspanzivna proračunska in posojilna politika.

4.2. ŠPANIJA

Pred vstopom v Evropsko unijo je bilo špansko gospodarstvo relativno zaprto. V procesu pristopanja k EU pa je začelo napredovati in se hitro odpirati. Trgovina je začela intenzivno rasti in s tem tudi tokovi kapitala. Zato je bilo potrebno izvesti korenite spremembe, predvsem na področju makroekonomske in finančne discipline, da bi bila Španija lahko sprejeta med države EMU.

Slika 9: Odpiranje španskega gospodarstva v obdobju od 1986 do 2001

Vir: Malo de Molina, 2003, str.12

Potrebno je bilo prilagoditi gospodarsko politiko zahtevam evropske integracije, kar je bilo drago in zapleteno.

Proces konvergence lahko ločimo v tri različna obdobja, in sicer (Malo de Molina, 2003, str.1):

- začetno obdobje,
- obdobje izpolnjevanja nominalnih kriterijev za vstop v EMU,
- ter obdobje monetarne unije.

Začetno obdobje je obdobje od vstopa v EU do krize evropskega monetarnega sistema (EMS) konec leta 1992. Po tej krizi se je začelo najtežje obdobje, proces doseganja nominalnih kriterijev, tretje obdobje pa obsega izkušnje Španije v Evropski uniji.

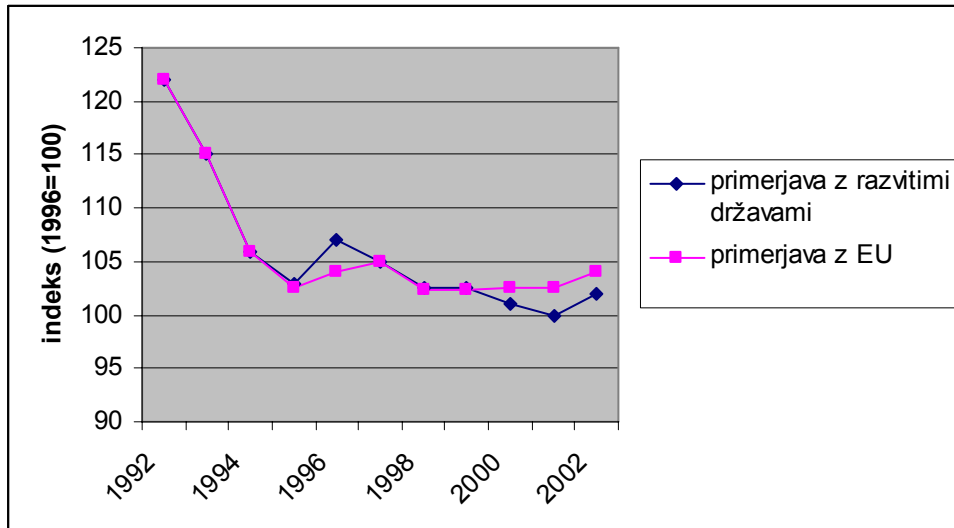
4.2.1. Začetno obdobje

V začetnem obdobju je bila ekonomska politika usmerjena v zagotavljanje konkurenčnosti in stabilnosti. To je bila faza zaposlovanja, investiranja in širitev. Problem pa je bil v neuravnoteženosti politike; na eni strani je bila monetarna politika zelo restriktivna, na drugi strani pa je bila finančna ekspanzivna politika. Zahteve EMS³-ja glede deviznega tečaja so le delno izpolnjevali.

³ Evropski monetarni sistem

Tako neprimerna ekonomska politika je imela nasproten učinek na inflacijo in realni devizni tečaj ter je tako še zavirala konkurenčnost.

Slika 10: Indeks konkurenčnosti španskega gospodarstva v primerjavi z razvitimi državami ter v primerjavi z Evropsko unijo (1992-2002)

Vir: Malo de Molina, 2003, str.12

Zadovoljivo raven konkurenčnosti je Španija dosegla šele po izjemno dragih prilagajanjih. S pomočjo številnih depreciacij in zmanjševanja proizvodnje ter zaposlenosti so dosegli večjo produktivnost.

4.2.2. Obdobje izpolnjevanja nominalnih kriterijev

Obdobje izpolnjevanja nominalnih kriterijev za vstop v EMU je trajalo od konca leta 1992 do konca leta 1998. Ker je Španija dotlej vodila neustrezno makroekonomsko politiko, je bilo potrebno takrat gospodarstvo uravnotežiti in izbrati strategijo, ki bo pripomogla k stabilnosti. Vse je temeljilo na kriterijih maastrihtskega sporazuma, ki so pogoj za vstop v monetarno unijo. Izbrali so restriktivnejše proračunske politike in novo strategijo monetarne politike, ki je temeljila na neposrednih inflacijskih ciljih. Izbrane politike so obrodile sadove in postopoma je Španiji uspelo zagotoviti stabilnost deviznega tečaja.

Ekonomska disciplina je z vzpostavitvijo številnih koristnih mehanizmov, povezanih s cenami in proračunskim primanjkljajem, dosegla, da se je Španija rešila težav z neravnovesji ter da se je povrnilo zaupanje v gospodarstvo in tako so se izboljšala pričakovanja predvsem o cenah in proračunskem primanjkljaju. To je zelo pozitivno vplivalo na vzpostavitev stabilnega makroekonomskega okolja. Sledila je nova ekspanzivna faza, za katero je bila značilna rast BDP-ja ter povečevanje deleža zaposlenih. S tem je bila Španija na dobri poti približevanja evropski ekonomski in monetarni uniji.

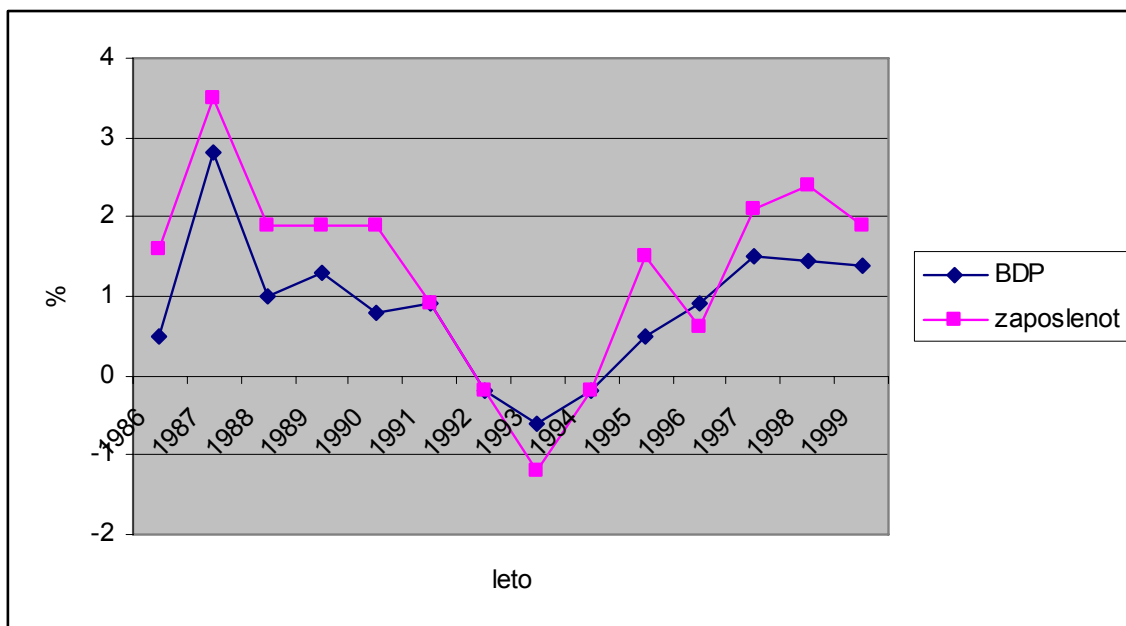
4.2.3. Obdobje po vstopu v EMU

Sodelovanje v EMU od leta 1999 je Španiji omogočilo, da je izkoriščala prednosti skupnega makroekonomskega standarda držav članic.

Članstva v EMU omogoča (Malo de Molina, 2003, str.4):

- da se pretrga povezava med obrestnimi merami in menjalnim tečajem, ki je pogojen z domačimi razmerami.
Preden je Španija postala članica, so pretresi na finančnem in tujem menjalnem trgu pogosto vplivali na velike skoke obrestih mer ter na deprecijacijo. S članstvom Španije v EMU so ti vplivi prenehali in povečala se je kredibilnost in zaupanje.
- članstvo v monetarni uniji vsebuje obveze, ki omejujejo akcijo notranje politike. Na primer: opustitev uporabe menjalnih tečajev in obrestnih mer kot inštrumentov za doseganje nacionalnih ekonomskih ciljev in za izboljšanje morebitnih neravnotežij. Zaradi teh omejitev se morajo drugi aspekti ekonomske politike ojačati. Skratka, večja vloga mora biti dodeljena proračunski politiki kot inštrumentu za doseganje stabilnosti na srednji in daljši rok, prav tako mora biti pospešena liberalizacija ekonomije, tako da se poveča konkurenca in s tem postane povpraševanje bolj fleksibilno (se bolj odziva na spremembe ponudbe). Vzpostavitev stabilnosti in fleksibilnosti pri delovanju trgov je pripomoglo k stalni rasti in vzpostavljanju novih zaposlitev. S tem je rast v Španiji prehitela evropsko povprečje in proces konvergence je uspešno napredoval skozi ves čas faze monetarne unije ter v nadaljnjih letih (Slika 11).

Slika 11: Rast BDP-ja in stopnje zaposlenosti v primerjavi z EU

Vir: Malo de Molina, 2003, str.12

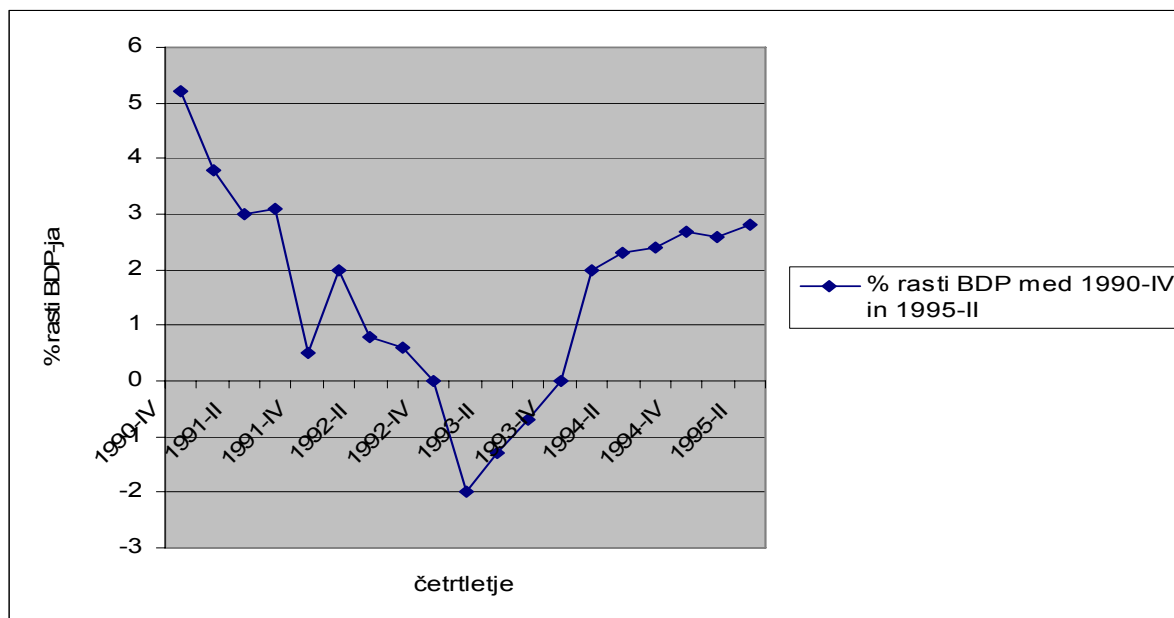
Hkrati so se umirili nenehni ciklični vzponi in padci španskega gospodarstva, kar je zelo pomembno, saj so v preteklosti faze prehajale iz visokih vzponov v strme padce gospodarstva (recesije) in tako zavirale proces konvergence v Španiji. Kljub temu so bila v teh štirih letih nenehno prisotna gibanja inflacije, kar je predstavljalo grožnjo za bodočo konkurenčnost gospodarstva.

4.2.4. Značilnosti cikličnega gibanja španske ekonomije po priključitvi v EMU

Španija je v nasprotju s Portugalsko, ki jo je zajelo obdobje recesije leta 1992, po vstopu v EU zašla v krizo kar dvakrat. Obdobji recesije v Španiji sta bili precej različni.

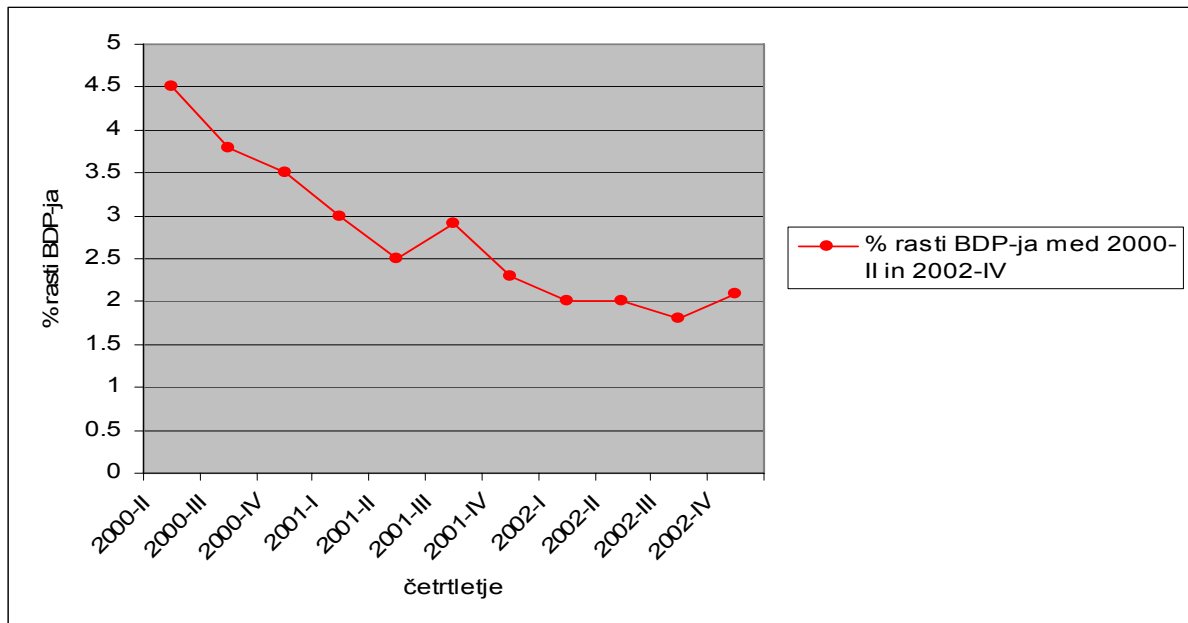
Če primerjamo značilnosti cikla v času recesije leta 1993 z naslednjim ciklom, ki se je odvijal na podoben način desetletje kasneje, lahko jasno razločimo obseg strukturnih sprememb v španskem gospodarstvu. V letih 2002 in 2003 je španska ekonomija skoraj vzporedno s tedanjim padcem vzdrževala zmerno ter konstantno rast. Ta je daleč od napovedi, ki so bile objavljene v prejšnjem ciklu (1993), ko je bilo zmanjšanje out-puta za 2 %. Sliki 12 in 13 prikazujeta spremembe v španski ekonomiji v monetarni uniji: kljub temu, da je Španija ponovno drsela v recesijo, pa je bil ta padec (leta 2002) veliko blažji v primerjavi z ostro recesijo v zgodnjih 90-ih letih.

Slika 12: Rast BDP-ja v obdobju prvega cikla (1990-1995)

Vir: Malo de Molina, 2003, str. 13

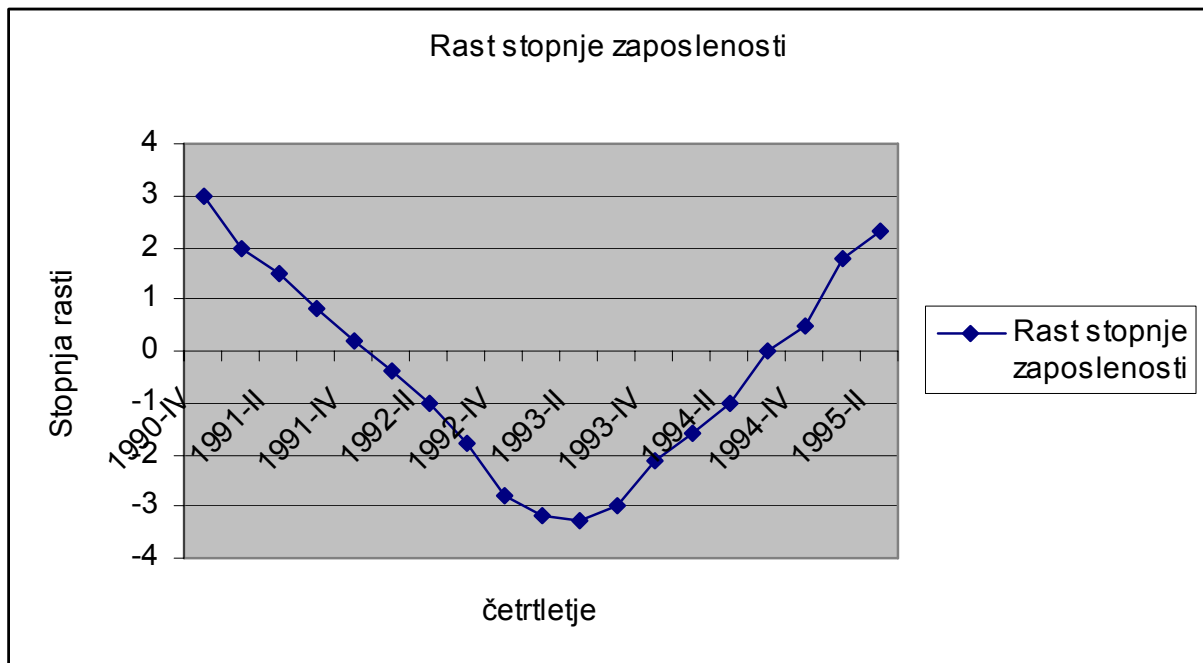
Slika 13: Rast BDP-ja v obdobju drugega cikla (2000-2002)

Vir: Malo de Molina, 2003, str.13

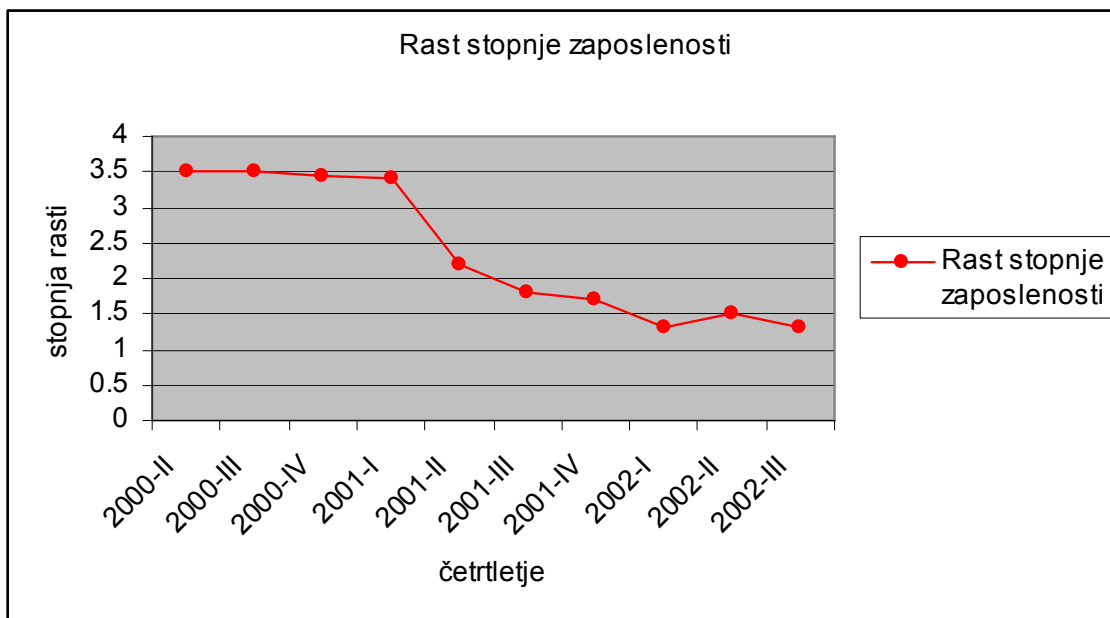
Špansko gospodarstvo je dosegalo relativno visoko rast v primerjavi s povprečjem evro področja, kar je omogočilo napredek v smeri realne konvergence celo v obdobju trenutne upočasnitve (Sliki 12 in 13). To predstavlja kvalitativno spremembo v primerjavi z tradicionalnim vzorcem cikla španskega gospodarstva, kjer realna konvergenca pade med recesijo, s čimer se izgubi veliko ali vse doseženo med pozitivnimi preobrati.

Slika 14: Rast stopnje zaposlenosti v obdobju od konca leta 1990 do sredine leta 1995

Vir: Malo de Molina, 2003, str.13

Slika 15: Rast stopnje zaposlenosti od sredine leta 2000 do leta 2002

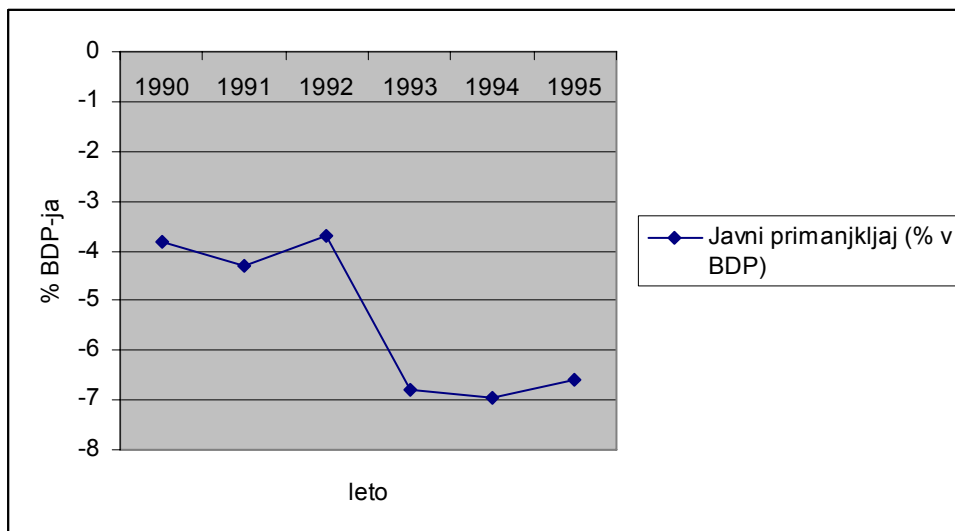

Vir: Malo de Molina, 2003, str.123

Skupaj z rastjo gospodarstva so se v začetku 21. stoletja oblikovale visoke zaposlitvene kapacitete. Sliki 14 in 15 prikazujeta, kako je ob zadnjem gospodarskem ciklu zaposlenost naraščala s stopnjo več kot 1 %, medtem ko je bila ob prejšnjem upadu ugotovljena stopnja

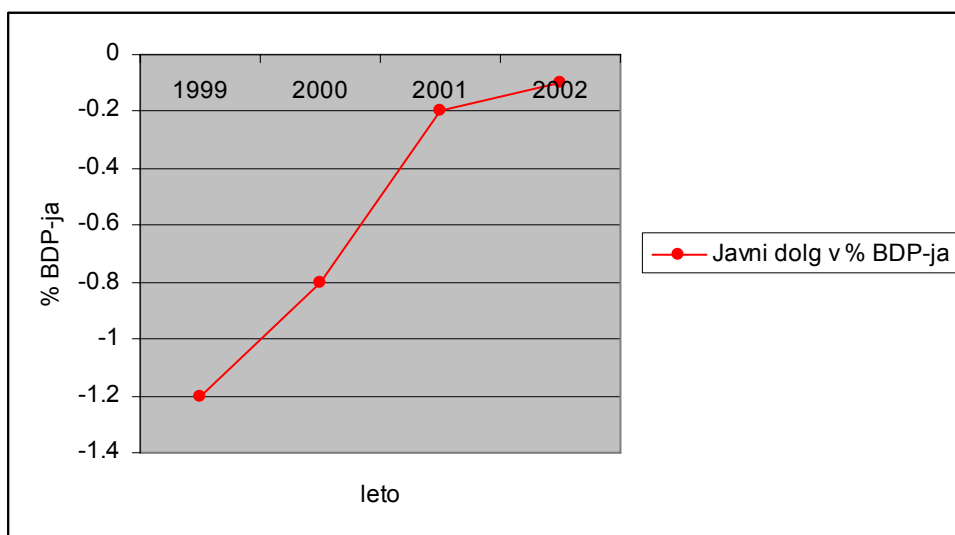
padca zaposlenosti 3 %. Ta dosežek je pripomogel k veliki prožnosti domače porabe in raven dohodka na prebivalca je napredovala v smeri evropskega povprečja.

Slika 16: Gibanje javnega primanjkljaja med leti 1990 in 1995

Vir: Malo de Molina, 2003, str.13

Slika 17: Gibanje javnega primanjkljaja med leti 1999 in 2002

Vir: Malo de Molina, 2003, str.13

Razlika med recesijo v letu 2002 in tisto v zgodnjih 90-ih letih je bila v različni vlogi, ki so jo pri tem igrale javne finance (Sliki 16 in 17). Med recesijo leta 1993 se je proračunski primanjkljaj nenadno povzpел, medtem ko je kasnejša faza upadanja dosegla najvišjo stopnjo

konsolidacije proračuna. Ta faktor je bil ključnega pomena za omogočanje uravnovešene integracije z evro področjem in je odpravil škodljive vplive proračunske neuravnoteženosti na vsesplošno rast (Malo de Molina, 2003 str.8). Davčne reforme, usmerjene v nižanje bremena družin in podjetij, so bile prav tako implementirane in so izboljšale učinkovitost gospodarstva.

4.3. GRČIJA

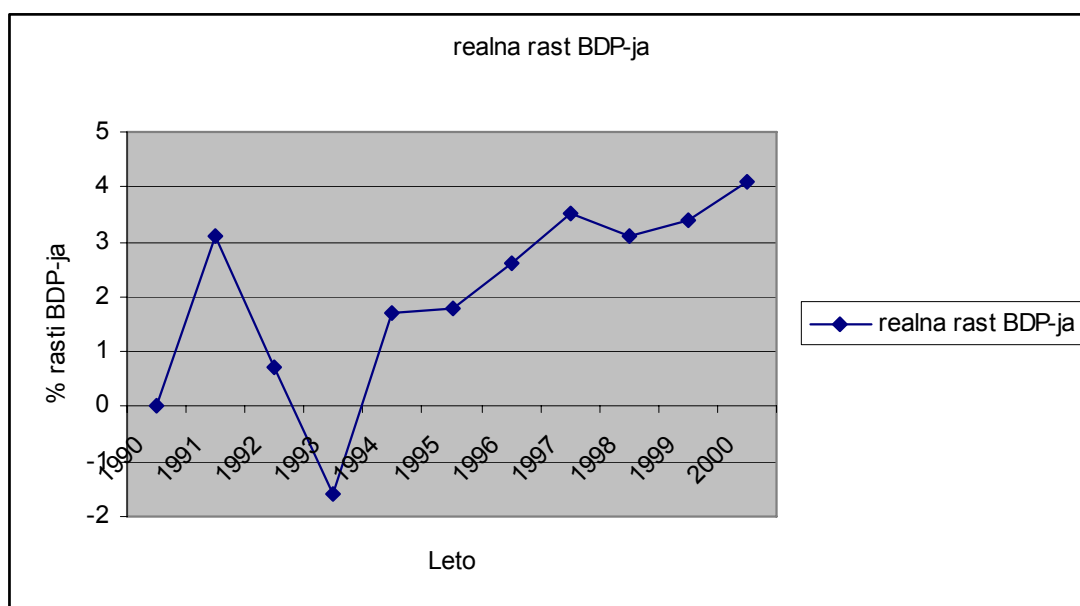
Grčija je bila, podobno kot Portugalska in Španija, še ena izmed manj razvitih držav, ko je vstopala v EU. Dogovor o pridružitvi EU je podpisala že leta 1961, vendar je bil v obdobju vojaškega diktatorstva med leti 1967 in 1974 prekinjen. Leta 1974, po ponovni vzpostavitvi demokracije, so dogovor ponovno obnovili. Grčija je postala članica Evropske skupnosti leta 1981, 1. januarja 2001 pa je vstopila v evropsko ekonomsko in monetarno unijo ter prevzela sistem skupnega denarja. Obdobje od leta 1974 do 1980, ko se je Grčija pripravljala na vstop v EU ter prvih trinajst let po njenem vstopu (1981-1993), je bilo obdobje počasnega, a nenehnega razvoja grške družbe, gospodarstva in institucij. Zaradi obdobja diktature je bila v zaostanku za ostalimi državami in potrebno je bilo uvesti spremembe, da bi ujeli ostale države. Vzpostaviti je bilo potrebno svobodno in konkurenčno gospodarstvo, odstraniti ovire trgovanja, vlada se je morala naučiti izogibati nenehnemu poseganju v gospodarstvo ter oblast prepustiti civilni družbi. Rezultat različnih faktorjev, ki so težili k napredku gospodarstva, je bila počasna rast, ki pa so jo spremljali številni vzponi in padci BDP-ja, inflacije (ki je bila včasih bolj včasih manj nizka, a nikoli zares nizka) in realnih prihodkov. Brezposelnost je počasi naraščala in država ni uspela doseči trajnega izboljšanja gospodarskih razmer (Sabethai, 2002 str.1). Stanje se je začelo izboljševati šele v letu 1994, ko je Grčija podpisala nov konvergenčni program grškega gospodarstva za obdobje od 1994 do 1999, ki je prinesel novo, bolj kakovostno kombinacijo ekonomskih politik. S tem jih je uspelo vzpostaviti bolj učinkovito koordinacijo med denarno, fiskalno, dohodkovno in strukturno politiko, ki je težila k nizki stopnji inflacije, nizkemu proračunskemu primanjkljaju ter javnemu dolgu v primerjavi z višino BDP-ja, ter seveda k stabilnosti menjalnega tečaja. Uspešen razvoj je pripomogel k povečanju kredibilnosti novih politik, kar je napredek še pospešilo, tudi na področju plač in cen. S pomočjo prilivov iz evropskega strukturnega sklada so začele hitro naraščati državne investicije, rekordno rast pa so dosegli tudi na področju poslovnih investicij, predvsem zaradi povečane kredibilnosti v ekonomsko politiko.

Približevanje grške drahme proti njeni centralni pariteti v ERM II je olajšala 3,5 % revalvacija centralne paritete 17. januarja 2000. Tako je Grčija sredi decembra 2000 zadostila temu pogoju in s tem izpolnila nominalne konvergenčne kriterije maastrichtske pogodbe. Tako je 1. januarja 2001 lahko vstopila v območje evra. Leta 2000 je Grčija, tako kot v preteklih letih, beležila nadpovprečno visoko stopnjo rasti BDP-ja. Tega leta je stopnja rasti realnega BDP-ja znašala 4,1 %, leto poprej pa 3,4 %. Rast je bila podprta z visokim domačim povpraševanjem. Privatna potrošnja je narasla iz 2,9 % v letu 1999 na 3,1 % leta 2000, investicije pa so narasle

iz 7,3 % na 9,3 %. Javne investicije so prav tako naraščale, in sicer na račun pritokov s strani EU strukturnih skladov. Leta 1999 je k rasti BDP-ja prispevala tudi rast neto izvoza za 0,2 odstotni točki, ki pa je bila v naslednjem letu negativna, to je – 0,6 odstotnih točk od BDP-ja. Domače povpraševanje je poraslo zaradi višje stopnje rasti uvoza (predvsem investicijskih dobrin, surovin in osebnih avtomobilov), narasel je namreč iz 3,9 % leta 1999 na 7,4 % leta 2000, le delno kompenzirano s porastom izvoza. Poleg tega je občutno zvišanje cene nafte v letu 2000 in apreciacija ameriškega dolarja znatno podražila uvoz. Primanjkljaj pri trgovanju z blagom, ki se je pojavljal iz leta v leto, je bil delno kompenziran s presežkom na strani storitev ter s pritoki kapitala v obliki tako neposrednih kot portfolio investicij. Kljub tekočemu presežku se je povečal deficit na kapitalnem računu na približno 6,9 % BDP-ja v letu 2000.

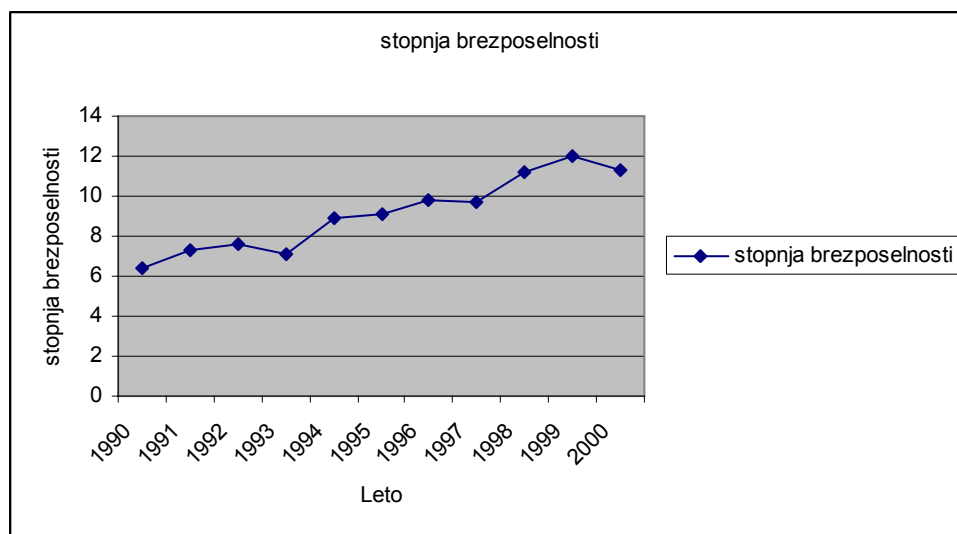
Slika 18: Stopnja rasti BDP-ja v obdobju od 1990 do 2000

Vir: Convergence report 2000, ECB, str.28

Stopnja zaposlenosti se je po ocenah dvignila za 1,2 % v letu 2000. To je zelo vzpodbuden rezultat, saj je prejšnja leta Grčija beležila padanje zaposlenosti. Stopnja brezposelnosti je od leta 1990 naprej nenehno naraščala iz 6,4 % v letu 1990, na 12 % v letu 1999 in šele potem začela padati (slika 19). Tako je v letu 2000 dosegla raven 11,3 %.

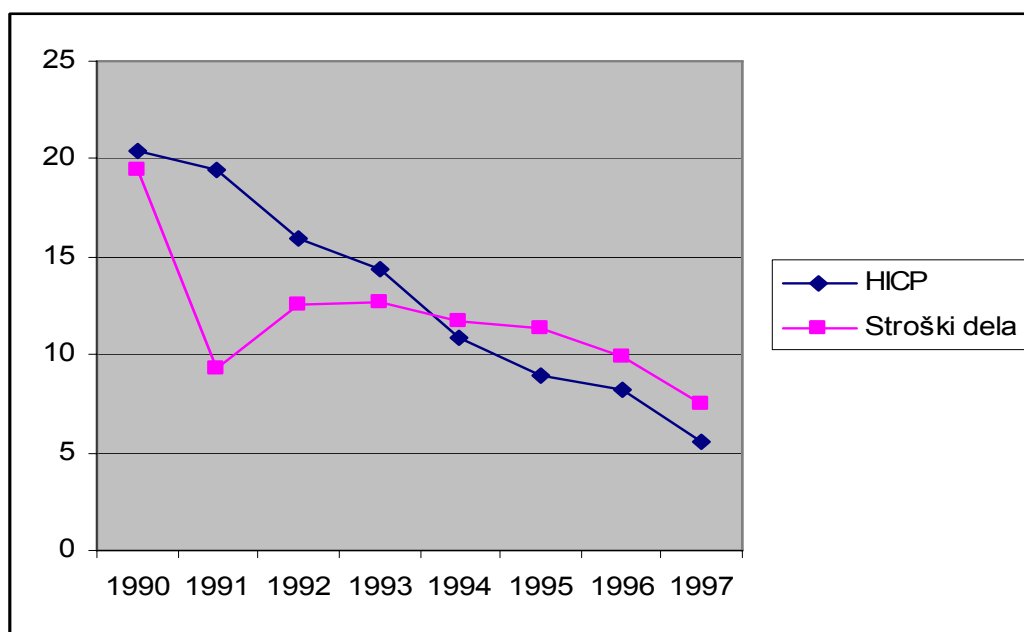
Slika 19: Rast stopnje brezposelnosti v 90-ih letih

Vir: Convergence report 2000, ECB, str.28

V obdobju 1990-1997 lahko opazimo trend zniževanja stopnje inflacije, saj je v tem času indeks potrošnih cen (CPI) padel iz 20 % na kar 5,5 %. Harmoniziran indeks cen potrošnih dobrin (HICP) je v tem obdobju znašal 5,2 %. Istočasno se je rast stroškov dela znižala na 7,5 % v letu 1997 (slika 20). Povprečna stopnja HICP inflacije v Grčiji je v letu 2000 znašala 2,9 %, medtem ko je bila stopnja le-te leto poprej 2,1 %. Za omenjeni porast gre vsekakor pripisati krivdo zvišanju naftnih cen ter apreciaciji ameriškega dolarja. Poleg tega je Grčija beležila tudi porast stroškov dela za približno 1,5 % v letu 2000 v primerjavi s preteklim letom, ko so le-ti porasli le za 0,6 %.

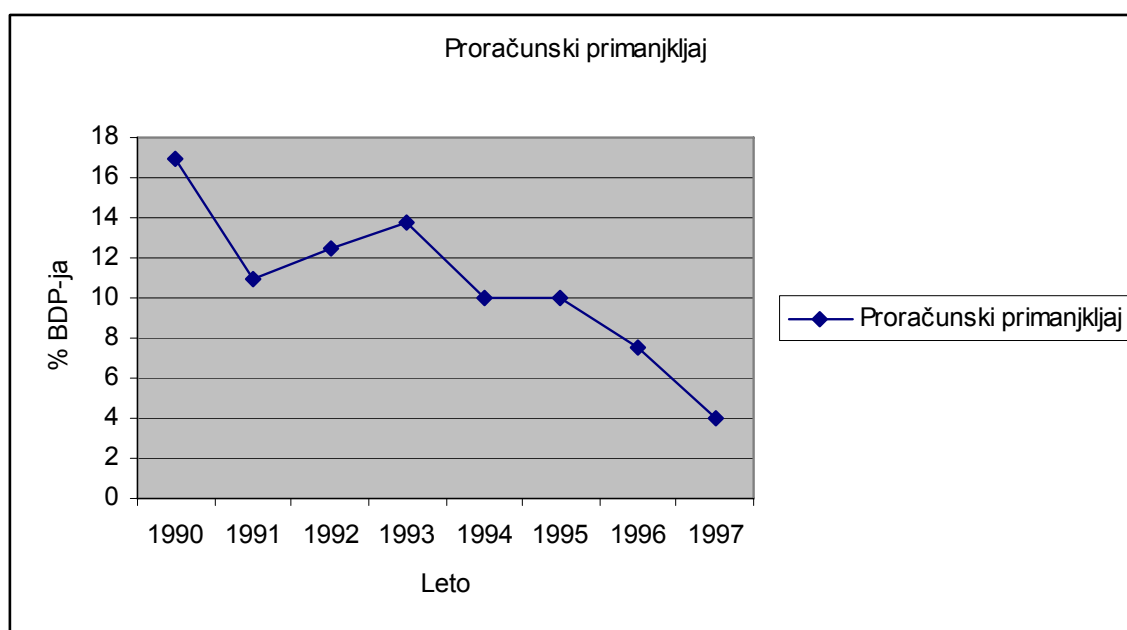
Slika 20: Harmoniziran indeks cen potrošnih dobrin ter stopnja rasti stroškov dela v obdobju od 1990 – 1997 (letne spremembe v odstotkih)

Vir: Convergence report 2000, ECB, str.29

Proračunski primanjkljaj se je od leta 1993 znižal za 9,8 odstotnih točk in je tako leta 1997 znašal 4,0 % BDP-ja (slika 21), kar je bilo še vedno nad referenčno vrednostjo, ki je določena s konvergenčnimi kriteriji. Takrat so pričakovali, da naj bi se proračunski primanjkljaj v letu 1998 znižal na 2,2 % BDP-ja, kar je že pod referenčno vrednostjo. Ta pričakovanja so bila celo presežena, saj je vrednost le-tega znašala 2,1 % BDP-ja, do naslednjega leta pa se je zmanjšala še za 1,5 odstotnih točk. Prav tako se je v letu 2000 nadaljevala fiskalna konsolidacija. Proračunski primanjkljaj je sledil padajočemu trendu in se znižal iz 1,8 % BDP-ja v letu 1999 na 0,9 % BDP-ja leta 2000. Fiskalno ravnotežje se je izboljševalo bistveno hitreje kot je bilo pričakovano, predvsem zaradi znatnih davčnih dohodkov.

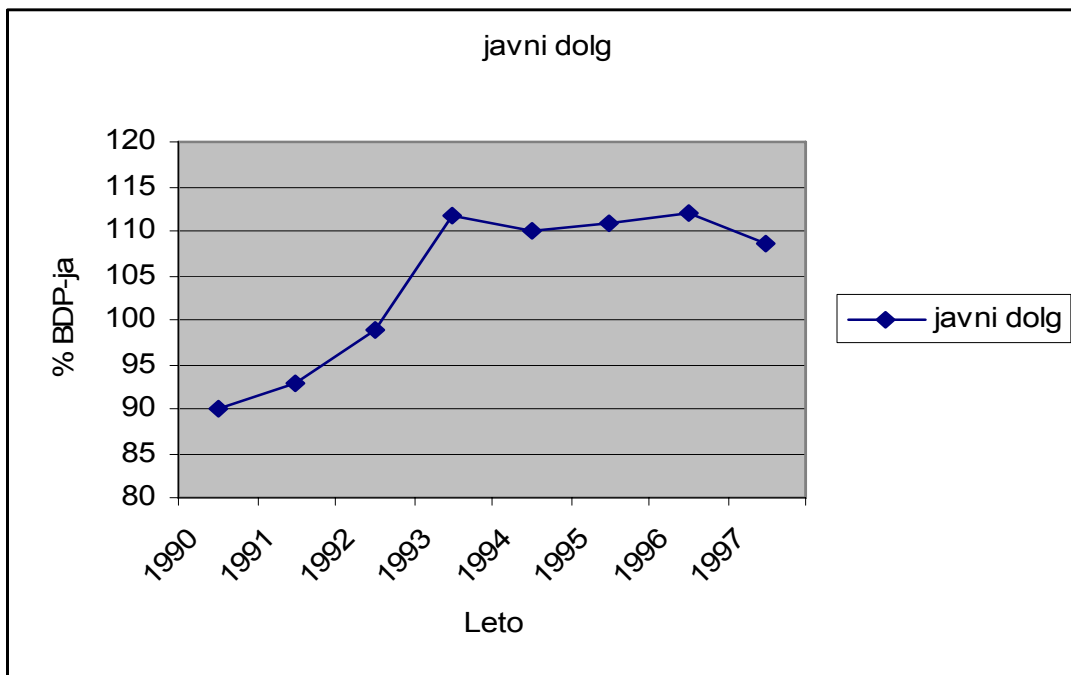
Slika 21: Proračunski primanjkljaj kot odstotek BDP-ja

Vir: Convergence report 1998, ECB, str.98

Razmerje med javnim dolgom in BDP-jem je daleč presegalo 60 % referenčno vrednost. Javni dolg v primerjavi z BDP-jem je bil najvišji v letu 1993, nato se je vrednost ustalila in končno začela padati. Do leta 1997 se je javni dolg zmanjšal za 2,9 odstotne točke in tako znašal 108,7 % BDP-ja (slika 22), leta 1999 pa je znašal 104,4 % BDP-ja, to je 1 odstotno točko manj kot leto poprej, v letu 2000 pa se je še znižal na 103,9 % BDP-ja. To relativno majhno zmanjšanje lahko pripišemo apreciaciji ameriškega dolarja in japonskega jena skozi večino leta 2000, kar je znižalo vrednost javnega dolga denominiranega v tujih valutah (če v tem primeru dolg izražen v grških drahmah pretvorimo v tujo valuto, dobimo nižjo vrednost, ker je tuja valuta več vredna v primerjavi z grško drahmo). Drugi razlog za zmanjšanje javnega dolga pa so finančne operacije, kot npr. kapitalska vlaganja v javna podjetja.

Slika 22: Javni dolg kot odstotek BDP-ja v obdobju od 1990 do 1997

Vir: Convergence report 1998, ECB, str.98

V obdobju od 1996 do 1998 Grčija ni bila vključena v ERM. Denarna politika je v tem času skušala devizni tečaj grške drahme približati ECU-ju, da bi znižala stopnjo inflacije. V referenčnem obdobju je bil tečaj grške drahme nad povprečjem bilateralnih deviznih tečajev za večino ostalih EU valut, ki se uporabljajo za primerjavo (benchmark) v primeru, ko nimamo centralnih tečajev. Stopnja volatilnosti deviznega tečaja grške drahme v primerjavi z nemško marko se je gibala v intervalu 2-4 %. Grška drahma je bila od 16. marca 1998 vključena v EMS (exchange rate mechanism of the European Monetary System) in se je vključila v ERM II na začetku tretje stopnje EMU-ja (Stage Three of EMU). Od aprila 1998 do marca 2000 je grška drahma normalno trgovala občutno nad njenimi centralnimi tečaji. Stopnja volatilnosti deviznega tečaja se je v tem obdobju občutno znižala.

Tabela 1: Grški makroekonomski kazalci (letne spremembe v odstotkih, če ni drugače označeno)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2000 Q1	2000 Q2	2000 Q3	2000 Q4
Realni BDP	2,0	2,1	2,4	3,5	3,1	3,4	4,1	-	-	-	-
Realno domače povpraševanje+zaloge	1,1	3,7	3,5	3,9	5,1	3,2	4,7	-	-	-	-
Neto izvoz	0,9	-1,6	-1,1	-0,4	-2,0	0,2	-0,6	-	-	-	-
HICP inflacija	10,3	8,8	7,9	5,4	4,5	2,1	2,9	2,6	2,3	2,8	3,8
Nadomestila za zaposlene	10,8	12,2	8,8	13,5	6,0	4,8	4,5	-	-	-	-
stroški dela (celotno gospodarstvo)	10,7	11,6	5,9	9,3	6,4	0,6	1,5	-	-	-	-
Deflator uvoza (blago in storitve)	5,6	7,5	5,0	2,7	4,2	1,2	6,1	-	-	-	-
Celotna zaposlenost	1,9	0,9	-0,4	-0,3	3,4	-0,7	1,2	-	-	-	-
Stopnja brezposelnosti (% delovne sile) ³⁾	8,9	9,1	9,8	9,7	11,2	12,0	11,3	-	-	-	-
Proračunski primanjkljaj (% BDP)	-10,0	-10,2	-7,4	-4,0	-2,5	-1,8	-0,9	-	-	-	-
Konsolidiran bruto dolg(%BDP) ¹⁾	109,3	108,7	111,3	108,3	105,5	104,6	103,9	-	-	-	-
Tromesečna obrestna mera(%per annum)	26,7	16,4	13,8	12,9	13,9	10,3	7,9	8,9	8,5	7,9	6,2
Donos triletnih državnih obveznic (%per annum)	-	-	-	9,8	8,5	6,3	6,1	6,4	6,1	6,1	5,8
Devizni tečaj nasproti ECU-ju oz. euro ²⁾	288	303	306	309	331	326	337	333	336	338	340

1) Skladno z definicijo maastrichtskih kriterijev.

2) Število enot nacionalne valute za 1 ECU do konca leta 1998, od takrat dalje za evro.

Vir: Concergence report 2000, ECB, str.28

Da bi zagotovila nemoten prehod v sistem skupne valute, je Banka Grčije skušala do konca leta 2000 čimbolj znižati uradne obrestne mere. Januarja 2000 je obrestna mera za 14-dnevni depozit centralne banke znašala 9,75 %. Do konca junija, ko je ECOFIN Svet potrdil, da Grčija izpolnjuje pogoje za vstop v sistem skupne valute, je Banka Grčije ta odstotek znižala na 8,25 %, do konca leta 2000 pa na 4,75 %. Vzporedno s to se je znižala tudi trimesečna obrestna mera in tako je Grčiji do konca leta 2000 uspelo odpraviti vsa odstopanja med grškimi in evropskimi kratkoročnimi obrestnimi merami.

V februarju 2001 je razlika med grškimi dolgoročnimi obrestnimi merami, ki se merijo z donosi desetletnih državnih obveznic, ter primerljivimi obrestnimi merami evro območja, znašala 34 odstotnih točk, kar je za 56 odstotnih točk manj kot januarja leto poprej, ko so bile dolgoročne obrestne mere v Grčiji na ravni 6,6 %. To kaže na izjemno uspešnost Grčije pri prizadevanju za stabilnost.

5. PRIMERJAVA STRUKTURNIH ZNAČILNOSTI IN REFORM – Španija, Portugalska in Grčija

Desetletje pred prvim naftnim šokom je raven prihodkov revnejših držav OECD (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj) vse bolj dohitevala raven bogatejših držav. Manjše južnoevropske države, to velja predvsem za Španijo, Portugalsko in Grčijo, so v 60-ih in začetku 70-ih let dosegale visoke stopnje rasti, po nastopu naftnega šoka pa so začele dosegati zelo nizke stopnje gospodarske rasti v primerjavi s povprečjem evropskih držav.

Grčija je vstopila v Evropsko skupnost leta 1981, Španija in Portugalska pa sta se ji pridružili leta 1986. Dohodki na prebivalca so bili v teh državah precej nižji od evropskega povprečja. V poznih 80-ih letih pa se je trend rasti med državami spremenil. V Španiji in na Portugalskem je bila rast gospodarstva hitrejša kot v ostalih državah članicah, medtem ko je grško gospodarstvo stagniralo. Da bi lahko dosegli stabilen devizni tečaj, je proces evropskega združevanja zahteval, da se na srednje dolgi rok raven cen med državami članicami izenači. Poleg makroekonomskega približevanja bi lahko ta proces pripomogel, da bi se približala tudi raven dohodka na prebivalca v različnih državah članicah.

Hitra rast v 60-ih in v začetku 70-ih let je prikrila šibkosti gospodarskih in socialnih struktur južnoevropskih držav. S pojavom naftnega šoka pa so te šibkosti prišle na dan. Država mora z vstopom v EU odpreti svoj trg. Da bi to lahko storile tudi Španija, Portugalska in Grčija, je bila uvedba strukturnih sprememb neizogibna. Poglejmo kakšne so bile razmere v teh državah na začetku in kakšne reforme so morale uvesti, da so lahko zadostile zahtevam za vstop v evro območje.

5.1. STRUKTURNE ZNAČILNOSTI

Španija je že leta 1970 sklenila sporazum o trgovanju z Evropsko skupnostjo, Grčija pa je postala članica Evropske skupnosti leta 1981. Kljub temu sta bili obe državi sredi 80-ih let še vedno zaščiteni pred tujo konkurenco (slika 20).

Za Španijo je bil po 70-ih letih še vedno značilen protekcionizem. Čeprav so druge države ukinile količinske omejitve, ki so veljale za izvoz iz Španije, je Španija še vedno obdržala carinske omejitve. Enako je veljalo za Grčijo. V 60-ih letih je dobila dostop do skupnega trga, pri izvažanju številnih proizvodov, istočasno pa ni sprostila svojih uvoznih carin. To bi lahko bil eden od razlogov, zaradi katerega se struktura proizvodnje ter specializacija trgovanja v Grčiji skorajda ni spremenila vse od poznih 60-ih let.

Na drugi strani pa je bila odprtost portugalskega gospodarstva v 80-ih letih že primerljiva z večjimi evropskimi državami, če pogledamo kolikšen odstotek BDP-ja je obsegalo trgovanje s tujino. To je dosegla zaradi članstva v zvezi EFTA in dolgoletnega trgovanja s svojimi kolonijami, ki jih je imela v Braziliji. V času priključevanja Evropski skupnosti je imela nizke carinske omejitve, in sicer 5 %, kar je bilo primerljivo s povprečjem v Evropski skupnosti (Španija pa je imela 17 %). Še vedno pa so bila na Portugalskem potrebna uvozna dovoljenja ter upoštevanje kvot.

V primerjavi z ostalimi evropskimi državami je bilo v teh treh državah še vedno pomembno kmetijstvo, saj je predstavljalo velik delež dodane vrednosti in velik odstotek zaposlenih se je ukvarjal prav s kmetijstvom (Tabela 2).

Raven produktivnosti v kmetijstvu je bila v teh državah pol nižja od evropskega povprečja, na Portugalskem je celo dosegala samo četrtno povprečja. Razlogi za tako slabo uspešnost v kmetijstvu so bili številni: geografski dejavniki, redke subvencije, prenizka stopnja izobraženosti, da bi lahko izkoriščali moderno proizvodno tehnologijo, neprimerna infrastruktura (ceste, električne napeljave, namakalni sistemi ipd.), neučinkoviti distribucijske poti. Rezultat kmetijske reforme v Grčiji leta 1950 je bila vse večja razdrobljenost kmetijskih zemljišč, vse več je bilo manjših kmetijskih zemljišč v najemu (Larre, Torres, 1991, str. 178). Portugalske so se tuji investitorji po letu 1974 dolgo izogibali. Investicije so leta 1985 obsegale le 3 % dodane vrednosti v kmetijstvu (ES povprečje pa je znašalo 20 %). Delovno silo v kmetijstvu je bilo potrebno usposobiti, da bi lahko začeli dosegati napredek na tem področju.

Tabela 2: Delež BDP-ja in zaposlenosti glede na sektor

	Delež v BDP-ju			Delež v celotni zaposlenosti		
	1960	1980	1988	1960	1980	1988
Kmetijstvo						
Španija	22	7.1	5.3	38.7	19.2	14.4
Grčija	20.2	15.8	13.6	57.1	30.3	26.6
Portugalska	23.5	10.3	8.3	43.9	27.3	20.7
Države OECD	9.8	4.8	3.8	25.7	14.3	11.7
Industrija						
Španija	26.7	28.2	29	23	25.6	22.4
Grčija	14.5	17.4	15.4	11.6	19.7	19.3
Portugalska	27.9	31	29.2	22.6	26	25.1
Države OECD	31.4	26	24.1	27.3	25.8	22.3
Storitve						
Španija	45.2	54.3	55.6	31	53.1	53.1
Grčija	56.9	56.5	61.9	25.5	46.2	46.2
Portugalska	42.1	49.5	58.5	24.8	44.2	44.2
Države OECD	47.8	58.1	62.5	36.9	57	57

Vir: Larre, Torres, 1991

Tako kot v ostalih OECD državah je tudi tu vpliv javnega sektorja ter obsežen nadzor cen oviral svobodno delovanje trga. Številna javna podjetja, ki so si s kratkoročnimi ukrepi prizadevala povečati proizvodnjo, niso uspela in so porabila vse prihranke (Tabela 4). Da bi rešili podjetja, ki so ustvarjala izgubo, so bile potrebne državne subvencije in kapitalski transferi, to pa je onemogočilo učinkovito alokacijo resursov.

Sredi 80-ih let je bil finančni trg še vedno v začetni fazi razvoja. Njegove značilnosti so bile naslednje:

- minimalna konkurenca med bankami in finančnimi institucijami,
- številne javne korporacije, katerih glavni cilji so bili nefinančni in jih je postavila država,
- ozek trg kapitala,
- omejena izbira možnosti varčevanja,
- nadpovprečen javni dolg,
- nadzor nad krediti (v Grčiji in na Portugalskem) in administrativno določene obrestne mere,
- velik delež subvencioniranih kreditov.

Vse tri države so imele v primerjavi z ostalimi evropskimi državami veliko slabše razvito tako socialno (izobrazba in zdravstvo) kot gospodarsko infrastrukturo (komunikacije). Vse to je soustvarjalo okolje, ki je zaviralo približevanje teh držav ostalim evropskim državam (Larre, Torres, 1991, str. 181).

V Španiji je bilo konec 70-ih let kar dve tretjini moškega prebivalstva med 25 in 44 leti, ki so končali samo obvezni del osnovne šole. Na Portugalskem je bilo takih kar 80 odstotkov moških te starosti. Prav tako so bila neustrezna tehnična in poklicna znanja, še posebej na Portugalskem, kjer je le 5 odstotkov mladih ljudi obiskovalo tehnične in poklicne šole sredi 80-ih let.

Tabela 3: Obseg podjetij v javnem sektorju

	Španija		Grčija		Portugalska	
	1980	1985	1980	1985	1980	1985
Delež dodane vrednosti	9.0	14.0	/	/	13.0	17.6
Delež investicij	22.0	21.0	12.7	19.0	18.3	17.0
Delež zaposlenih	5.0	6.0	3.5	4.5	5.2	4.7
Državne subvencije javnim podjetjem (%BDP)	2.1	2.4	2.4	3.0	4.8	4.3

Vir: Larre, Torres, 1991

Tabela 4: Produktivnost javnih podjetij v letu 1985

	Španija	Grčija	Portugalska	4 največje Evropske države
Telekomunikacije	35.2	15.8	12.6	22-30
Železnice	11.7	4.2	4.6	22-25
Dobava električne energije	180.1	48	43.5	96-198

Opombe: Produktivnost je izražena kot razmerje med celotno prodajo v dolarjih in zaposlenostjo.

Vir: Larre, Torres, 1991

Tabela 5 na strani 31 pa nam prikazuje smrtnost dojenčkov. Leta 1985 je bila smrtnost dojenčkov v Španiji blizu evropskega povprečja, na Portugalskem in v Grčiji pa je bila precej nad evropskim povprečjem.

Tabela 5: Socialno-ekonomski kazalci

	Evropa	Španija	Grčija	Portugalska
Potrošnja na prebivalca (1984)	100	80	61	45
Smrtnost novorojenčkov na 1000 živorojenih	11	7	14	18
Št.telefonov na 1000 preb. (1983)	502	362	336	166
Št.avtomobilov na 1000 preb. (1982)	340	228	102	135
Kumulativne investicije za cestno infrastrukturo (75-84)	100	43	69	21
Št.vpisanih v srednjo šolo (% v ustrezni starostni skupini 1.80)	82	87	81	55
Št.ljudi z končano osnovno šolo ali manj (1987):				
% moških med 45 in 54 let		83		89
% moških med 35 in 44 let		69		85
% moških med 25 in 34 let		44		81

Vir: Larre, Torres, 1991

Poleg tega je bila v teh treh državah zelo slaba infrastruktura, transportni sistem in telekomunikacije, kar je bil nedvomno eden od pglavitnih razlogov za počasen razvoj in nizko produktivnost teh držav.

5.2. PRILAGODITEV OKOLJA: TRŽNE REFORME

Ob vstopu v Evropsko skupnost, so se države južne Evrope morale spopasti z liberalizacijo trgovanja. Prestop na svobodni trg pa je bil postopen. Že veliko prej, preden so države postale članice Evropske skupnosti, so morale podpisati sporazum o trgovanju, nato so določili za vsako državo tranzicijsko obdobje, ki je bilo različno dolgo, glede na razmere v posamezni državi. Prav tako so številne druge države OECD v tistem času (v 80-ih letih) uvajale številne mikroekonomske reforme, ki bi pripomogle k strukturnim spremembam. Ta proces je bil v vsaki od treh držav različen po obsegu in trajanju.

Španija je že v začetku 80-ih let, še preden je postala članica ES, začela z reorganizacijo najbolj prizadetih industrij, reforme trga dela pa so prinesle omejitev plač delavcev. Portugalska pa je nekoliko kasneje, v letu 1984, začela s postopnimi uvedbami tržnih reform. Proces se je začel na področju finančnih reform in se pospešil z nastopom nove vlade leta 1985. Grčija je po vstopu v ES zelo počasi odpravljala uvozne ovire. Šele v začetku 90-ih let je grška vlada začela voditi politiko, ki bi privedla do strukturnih sprememb.

5.2.1. Liberalizacija trga

Španija in Portugalska sta postali članici Evropske skupnosti leta 1986. Takrat je prišlo do nekaterih pomembnih sprememb (Larre, Torres, 1991, str. 182):

- razlika med carinskimi omejitvami v Španiji ter skupnimi zunanji carinskimi omejitvami se je v treh letih prepolovila; odpravili so tudi skoraj vse kvote;
- na Portugalskem so odpravili uvozna dovoljenja ter vse dodatne dajatve. Številne kvote so bile ukinjene že prvo leto po vstopu v ES, ostale pa v naslednjih 7 letih.
- Grčija je postala članica EC že pred Španijo in Portugalsko, vendar carinskih omejitev ni ukinila nič prej kot ostali dve državi. Carinske tarife so prišle na raven EC šele leta 1986, uvozne carine pa so bile popolnoma odpravljene šele 1989-ega leta.

V Španiji in na Portugalskem so leta 1986 uvedli davek na dodano vrednost (DDV), ki je nadomestil prejšnje padajoče davke ter znižal implicitne izvozne subvencije in uvozne ovire. V Grčiji so DDV uvedli leta 1987. Izvozne subvencije ter posebne obrestne mere za grške izvoznike so takrat začeli postopoma ukinjati, a grška izvozna podjetja so imela še dolga leta občutne privilegije na davčnem področju (davčne olajšave l. 1991: 5 % od zaslužka pri izvozu, v nekaterih primerih tudi del stroškov dela in surovin).

Evropska skupnost je v zgodnjih 80-ih letih nadaljevala z zniževanjem kvot pri številnih izvoznih proizvodih vseh treh južnoevropskih držav članic. Ukinitve ovir trgovanja je prinesla občutne spremembe. Uvoz je naraščal in njegova rast (uvoz energije je izključen) je postala v vseh treh državah višja od rasti povpraševanja. Na Portugalskem se je povečal tudi delež izvoza v BDP-ju, v Španiji in Grčiji pa je ta delež v poznih 80-ih in zgodnjih 90-ih letih ostal nespremenjen.

Leta 1985, preden so države postale članice ES, so skorajda povsem odpravili omejitve pritokov kapitala (teh je bilo v Španiji sicer malo), omilili stroge omejitve odtokov kapitala ter liberalizirali tuje borzne transakcije. Na Portugalskem pa je bilo drugače, saj so neposredne tuje investicije strogo nadzirali vse do julija 1986. Prav tako so še naprej nadzirali kapitalske odtoke ter tuje borzne transakcije. Omejitve so bile odpravljene šele v začetku 90-ih let. Zaradi tega so se tuje investicije v Španiji veliko hitreje razširile.

S tem, ko so države članice ES ukinile omejitve pri medsebojnem trgovanju, pa so se zaostriale omejitve pri poslovanju z državami nečlanicami. To slabost, ki jo je prineslo članstvo v ES je bilo potrebno omiliti, zato so države uvedle določene mikroekonomske reforme:

- povečati fleksibilnost trga dela,
- reforme finančnega trga (odpraviti državne regulacije/uredbe),
- reforme javnega sektorja,
- razviti socialno in gospodarsko infrastrukturo.

5.2.2. Večja fleksibilnost trga dela

V vseh treh južnoevropskih državah je bilo potrebno uvesti spremembe v zakonodaji ter izboljšati kvaliteto delovne sile, ki se ponuja na trgu. Španija je fleksibilnost trga dela izboljšala tako, da je uvedla možnost zaposlitve za določen čas. S tem so dobili tudi možnost sklenitve pogodb za polovični delovni čas ter možnost opravljanja pripravništva. Na ta način so različna dela postala bolj prilagodljiva ponudbi in povpraševanju na trgu dela. Žal pa je to veljalo samo za nova delovna mesta, saj so morali pogodbe o stalnih zaposlitvah, ki so bile sklenjene pred temi reformami, spoštovati in jih po zakonu niso smeli spreminjati.

Da bi izboljšali fleksibilnost trga dela, so možnost zaposlitve za določen čas uvedli tudi na Portugalskem. Precej fleksibilna je postala tudi višina plač delavcev. Z reformo, ki je bila izvedena februarja 1989, so podjetjem omogočili lažje odpuščanje delavcev, izboljšali so podporo za brezposelne ter sprejeli določila, ki so urejala zaposlovanje za določen čas. V Grčiji pa niso sprejeli posebnih uredb, s katerimi bi posebej urejali delo po polovičnem delovnem času, nadurno delo ter pogodbe za določen čas, zato je sistem oblikovanja plač ostal precej tog.

5.2.3. Reforme finančnega trga

Kot je bilo značilno za ostale države članice OECD, so tudi te tri južnoevropske države morale izvesti radikalne spremembe, ki zadevajo finančni trg. Zmanjšati je bilo potrebno regulacije s strani države in to so storile vse tri omenjene članice. Z reformo so postale možnosti varčevanja ter finančni viri privatnega sektorja bolj diverzificirani, regulacije na področju depozitov ter posojilnih obrestnih mer so bile odpravljene. Španija je regulacije popolnoma odpravila leta 1987, Portugalska je to opravila bolj postopoma, saj je ta proces dereguliranja trajal od leta 1984 do 1989. V Grčiji pa se je proces deregulacije pričel bolj pozno in sicer v letu 1988, kjer pa je šlo le za delno deregulacijo. Portugalska je bančni in zavarovalniški sektor prepustila privatnim in tujim interesentom leta 1984, kar je omogočilo ostrejšo konkurenco med finančnimi institucijami.

5.2.4. Reforma javnega sektorja

Tudi javni sektor je potreboval številne spremembe, da bi si lahko opomogel. V 80-ih letih si je Španija prizadevala povečati učinkovitost menedžmenta, odločili so se za zmanjšanje števila zaposlenih, bolj selektivno investicijsko politiko in skušali so oživiti večja podjetja, ki so slabela.

Portugalska vlada je od leta 1985 skrbela za poravnavo dolgov javnim podjetjem, ki so zagotavljala javne dobrine (električna energija, plin...) in jim prepustila več svobode pri

določanju cen za njihove storitve. Tako so si javna podjetja opomogla in njihov dolg, ki je v letu 1984 znašal 8 % BDP-ja, je do leta 1990 padel na 1,5 % BDP-ja. Grčija pa ni dosegla takega napredka. Cene javnih dobrin je država še vedno omejevala, zato so se lahko javna podjetja preživljala le s pomočjo visokih državnih subvencij.

K povečanju učinkovitosti javnih podjetij je pripomogla tudi privatizacija. V nekaterih španskih podjetjih so (v drugi polovici 80-ih let) izvedli delno privatizacijo v obliki privatnih holdingov v javnih podjetjih. Na Portugalskem so izvedli določene spremembe v ustavi, tako da so omogočili popolno privatizacijo javnih podjetij, ki prej ni bila dovoljena in nato pripravili obsežen program privatizacije. V Grčiji pa je bilo v začetku 90-ih let finančno stanje večine javnih podjetij še vedno slabo in je zaviralo nadaljnji razvoj.

5.2.5. Razvoj socialne in gospodarske infrastrukture

Grčija, Španija in Portugalska so morale, podobno kot ostale OECD države, sedaj veliko vlagati v šolanje delovne sile. Portugalska in Grčija sta namenili po 0,5 % BDP-ja (kar znaša polovico vseh sredstev, ki jih je država namenila za podporo trgu dela) za ukrepe aktivne politike zaposlovanja.

Tabela 6: Trg delovne sile: kazalci in ukrepi aktivne politike zaposlovanja

	Španija		Grčija		Portugalska	
	1986	1989	1986	1989	1986	1989
Standardizirana stopnja brezposelnosti	21.0	16.9	5.7	7.5	8.1	5.0
Število nezaposlenih#	2972	2564	287	300	360	233
Število prostih delovnih mest#	147.0	190.0	/	/	4.0	11.0
Stopnja dolgoročne brezposelnosti*	57.6	61.5	44.5	48.1	56.0	51.2
Stopnja brezposelnosti med 15 – 24 let*	47.8	41.6	/	/	51.7	47.6

*odstotek od celotne brezposelnosti

x 1000 oseb

Vir: Larre, Torres, 1991

Tabela 7: Javni izdatki za aktivnostne ukrepe zaposlovanja v letu 1988 (v %-ih od BDP-ja)

	Španija	Grčija	Portugalska
Javni izdatki za aktivnostne ukrepe-skupno:	0.8	0.5	0.6
stokovno usposabljanje	0.1	0.1	0.2
programi za mlade	0.2	0.04	0.1
spodbujanje zaposlovanja	0.4	0.2	0.1
št. udeleževih v programih:			
strokovna usposabljanja	200	24	75
programih za mlade	250	11	23

Vir: Larre, Torres, 1991

Nekaj sredstev (1 % BDP-ja) je Portugalska prejela tudi od evropskega socialnega sklada (European Social Fund). Za usposabljanje španske delovne sile pa je skrbel Narodni inštitut za zaposlovanje (the National Employment Institute). Celotni obseg izdatkov za ukrepe aktivnostne politike zaposlovanja je znašal 0,8 % BDP.

Programi zaposlovanja so bili v treh državah različno učinkoviti:

- z aktivnostnimi ukrepi (ustvarjanje novih delovnih mest, stimuliranje za delo...) je Španija skušala rešiti 830.000 brezposelnih ljudi oz. 5 % delovne sile in bila uspešna v skoraj polovici primerov.
- v Grčiji je bilo v program vključenih okrog 100.000 ljudi oz. 2 % delovne sile; program je prinesel koristi dvema tretjinama teh ljudi.
- na Portugalskem so se osredotočili predvsem na šolanje mladih ljudi. Leta 1988 je sodelovalo v vladnem programu usposabljanja 75.000 ljudi in 240.000 v privatnem programu (vključno s 160.000 mladimi), kar obsega 6 % delovne sile.

S tem, ko so Španija, Portugalska in Grčija postale članice Evropske skupnosti, so začele dobivati pomembne finančne transferje, ki so pripomogli k hitrejšemu napredku teh treh gospodarstev.

Največji del transferjev zavzemajo transferji strukturnih skladov:

- transferji ERDF-ja (European Regional Development Fund – Evropski sklad za regionalni razvoj) – za razvoj nacionalne infrastrukture
- transferji EAGGF (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund)- to so sredstva za strukturne izboljšave v kmetijstvu.

Za Španijo so leta 1988 ta sredstva znašala 0,5 % BDP-ja, za Grčijo in Portugalsko pa med 1,5 in 2 % BDP-ja.

Posebne pomoči, ki so odvisne od potreb določene države (l. 1989 je Portugalska od Evropske skupnosti prejela sredstva v višini 0,2 % BDP-ja in jih namenila za razvoj industrije in kmetijstva). Subvencije za posojila s katerimi Evropske investicijske banke pomaga financirati investicijske projekte. Države so dolžne sredstva kar najbolj učinkovito uporabiti za namene, ki so bili določeni v projektih ES.

6. SLOVENIJA

Poglejmo si še nekaj podatkov o Sloveniji. Tako kot ostale države, je morala tudi Slovenija skozi štiri faze uvedbe evra:

6.1. Predpristopna faza

Ta faza je trajala do 1. maja 2004, ko je postala njena članica [URL: <http://www.bsi.si/ekonomska-in-monetarna-unija.asp?MapId=179>]. Do takrat je morala izpolniti pogoje za članstvo v EU in sicer da:

- ima stabilne ustanove, ki zagotavljajo demokracijo, pravno državo, človekove pravice ter spoštovanje in varstvo manjšin (politični kriteriji),
- ima delujoče tržno gospodarstvo in se je sposobna soočiti s konkurenco in tržnimi silami znotraj EU (gospodarski kriteriji) in
- je sposobna prevzeti obveznosti članstva, vključno s privrženostjo ciljem politične, ekonomske in monetarne unije (sposobnost prevzema *acquis*, t.j. pravnega reda Evropske skupnosti) .

Prevzeti je morala tudi evropske predpise, ki se nanašajo na EMU (t.i. EMU *acquis*). Gre za določbe v zvezi s prostim pretokom kapitala, neodvisnostjo centralne banke, osnovnim ciljem monetarne politike ter prepovedjo financiranja javnega sektorja s strani centralne banke. EMU *acquis* obsega tudi prepoved privilegiranega dostopa javnega sektorja do finančnih institucij. Poleg tega pa je bilo treba zagotoviti zdrav bančni sistem in finančno stabilnost v državi.

6.2. Faza po pristopu k EU

Slovenija je od 1. maja 2004 do 1. januarja 2007 sodelovala v EMU, vendar je še imela status države članice z odstopanjem glede uvedbe evra. To pomeni, da za Slovenijo, po pristopu k EU, veljajo določbe, ki se nanašajo na ekonomsko unijo, ne pa tudi tiste, ki se nanašajo na

monetarno unijo. Slovenija mora upoštevati pravila koordinacije ekonomskih politik in se izogibati čezmernim javno-finančnim primanjkljajem.

Kot članica EU si je morala Slovenija prizadevati za izpolnitev vseh konvergenčnih kriterijev za uvedbo evra. Politika deviznega tečaja je bila do pristopa k EU v pristojnosti posamezne države pristopnice, po pristopu k EU pa jo je treba obravnavati kot zadevo skupnega interesa. Do uvedbe evra je bila monetarna politika v pristojnosti Banke Slovenije. Banka Slovenije je postala z vstopom v EU del ESCB (ne pa tudi evrosistema), guverner Banke Slovenije pa je postal član razširjenega sveta ECB.

6.3. Faza sodelovanja v ERM II

Faza se je začela 28. junija 2004 z vstopom Slovenije v ERM II in je trajala do uvedbe evra 1. januarja 2007. V ERM II so bile poleg slovenskega tolarja vključene še danska krona, estonska krona, litovski litas, ciprski funt, latvijski lats, malteška lira in slovaška krona. V ERM II so bile valute držav članic EU, ki niso uvedle evra in so sodelovale v tem sistemu, vezane na evro, vendar je lahko tečaj valute nihal znotraj določenega razpona [URL: <http://www.bsi.si/ekonomska-in-monetarna-unija.asp?MapaId=179>].

V okviru ERM II se je v medsebojnem dogovoru določil centralni tečaj do evra za valuto vsake države članice EU izven evroobmočja, ki je sodelovala v ERM II. Standardni razpon nihanja je znašal $\pm 15\%$ od centralnega tečaja, lahko pa bi se dogovorili tudi za ožji razpon. Dvoletno sodelovanje v ERM II, v dovoljenih mejah nihanja deviznega tečaja okoli centralnega tečaja do evra in brez prilagoditve centralnega tečaja navzdol oziroma devalvacije, je bil eden izmed pogojev za uvedbo evra. V tej fazi se je samostojnost monetarne politike zmanjšala. Politika deviznega tečaja je bila osredotočena na stabilnost tečaja glede na evro.

6.4. Uvedba evra

Zadnjo fazo je predstavljala uvedba evra po izpolnitvi zahtevanih konvergenčnih kriterijev. Izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev sta ocenjevali Evropska komisija in Evropska centralna banka v konvergenčnih poročilih najmanj enkrat na vsaki dve leti ali na zahtevo države članice EU, ki še ni uvedla evra.

Izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev sta 16. maja 2006 Evropska centralna banka in Evropska komisija, z objavo konvergenčnih poročil, ocenili kot uspešno. Kriterij stabilnosti deviznega tečaja, t.j. sodelovanje v ERM II najmanj dve leti v dovoljenih mejah nihanja deviznega tečaja okoli centralnega tečaja do evra in brez devalvacije valute, je Slovenija izpolnila po preteku dveh let, 28. junija 2006.

Svet EU je v sestavi finančnih ministrov nato na predlog Evropske komisije po posvetovanju z evropskim parlamentom in po razpravi v Evropskem svetu s kvalificirano večino odločil ali določena država članica izpolnjuje potrebne pogoje za uvedbo evra. Svet EU je 11. julija 2006 sprejel odločitev, da Slovenija uvede evro 1. januarja 2007.

Ko je Slovenija uvedla evro 1. januarja 2007, je Banka Slovenije postala del evrosistema in prenesla pristojnost glede vodenja monetarne politike na evrosistem. Guverner Banke Slovenije pa je postal član Sveta ECB. Euro je bil uveden kot zakonito plačilno sredstvo, ki je zamenjal tolar po tečaju zamenjave (1 EUR = 239,640 SIT).

Postopek uvedbe evra [URL: <http://www.bsi.si/ekonomska-in-monetarna-unija.asp?MapaId=179>]

- evropska komisija in ECB sta pripravili konvergenčni poročili (konvergenčno poročilo ECB, konvergenčno poročilo evropske komisije).
- na predlog evropske komisije ter po posvetovanju z evropskim parlamentom in po razpravi v evropskem svetu je Svet EU sprejel odločitev, katera od držav članic je z odstopanjem izpolnjevala potrebne pogoje za uvedbo evra in odpravil odstopanje za zadevno državo članico
- svet EU je na predlog evropske komisije in po posvetovanju ECB sprejel tečaj, po katerem je evro nadomesti valuto zadevne države članice.

Tabela 8: Primerjava podatkov med Slovenijo in tremi južnoevropskimi državami v letu 1998:

Izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev v letu 1998, v %	Inflacija (CPI), povprečje leta	Dolgoročne obrestne mere¹	Udeležba v EMS	Tekoči javnofinančni primanjkljaj, delež v BDP	Javni dolg, delež v BDP
KRITERIJ EMU	2,1	6,8	-	3,0	60,0
EU - 15	1,3	5,1	-	1,5	69,7
EUR - 11	1,1	4,8	-	2,1	73,4
Španija	1,7	5,0	da	1,8	65,6
Portugalska	2,3	5,0	da	2,3	57,8
Grčija	4,5	8,8	da ²	2,4	106,5
Slovenija	7,9			0,8	33,7

Vira podatkov: Letno ekonomsko ogledalo 1998. [URL: http://www.sigov.si/zmar/arhiv/letno98/ii/2_2leo.html]

Opombe: 1 Donos desetletnih državnih obveznic 2 Od marca 1998

Tabela 9: Gibanje javno-finančnega primanjkljaja, javno-finančnega dolga ter stopnje inflacije v Sloveniji v zadnjih petih letih:

	2003	2004	2005	2006	2007
Javno-finančni primanjkljaj (v % BDP; ESA 95)	-2,0	-2,1	-2,1	-1,8	-1,1
Javno-finančni dolg (v % BDP; ESA-95)	29,4	30,2	30,7	30,9	29,7
Inflacija (letno povprečje v %)	5,6	3,6	3,0	2,7	2,6

Vir: Izpolnjevanje maastrichtskih kriterijev. [URL: <http://www.sigov.si/mf/slov/evro/maastricht.htm>]

Slovenija je izpolnjevala tudi maastrichtski kriterij dolgoročnih obrestnih mer – te so sredi leta 2004 znašale 5,2 %, medtem ko je bila dovoljena meja 6,4 %.

7. SKLEP

Gospodarska razvitost Portugalske, Španije in Grčije je bila v letih vstopanja v ERM in EMU merjena z BDP na prebivalca v odstotkih glede na povprečje EMU primerljiva z gospodarsko razvitostjo Slovenije. Zato lahko iz njihovih izkušenj ugotovimo, kaj lahko pričakujemo v naslednjih letih v slovenskem gospodarstvu.

Španija, Portugalska in Grčija so v začetku šle skozi obdobje rasti gospodarstva. V 60-ih letih so vse tri države dosegale visoke stopnje rasti, po naftnem šoku pa se je začelo obdobje divergence. Stopnje rasti so bile zelo nizke v primerjavi z evropskim povprečjem. V poznih 80-ih letih pa sta se Španija in Portugalska začeli razvijati s hitrejšo stopnjo rasti kot ostale države članice, grško gospodarstvo pa je stagniralo. Sredi 80-ih let sta bili gospodarstvi Španije in Grčije še vedno precej zaščiteni pred tujo konkurenco (carinske omejitve), medtem ko je bila odprtost Portugalske že primerljiva z evropskim povprečjem. Z vstopom v Evropsko skupnost so morale vse tri države liberalizirati trgovanje, da bi to lahko storili pa so bile potrebne številne strukturne reforme. Gospodarstvi Španije in Portugalske sta dosegli velik napredek predvsem zaradi tujih investicij in ker sta v začetku 80-ih let imeli na razpolago veliko neizkoriščenih resursov, predvsem poceni delovne sile. Državi sta bili hitrejši pri izvajanju strukturnih reform: možnost zaposlitve za določen čas, deregulacija finančnega trga, več svobode pri določanju cen javnih dobrin... Strukturne reforme, predvsem izboljšanje fleksibilnosti trga dela, so pripomogle k porastu investicij. Razvoj bi bil še hitrejši, če ga ne bi zavirala nerazvita socialna in gospodarska infrastruktura. Grčija pa je s takimi reformami zaostajala, čeprav je postala članica Evropske skupnosti že leta 1981, ostali dve državi pa sta pristopili leta 1986. Sistem oblikovanja plač je v Grčiji ostal tog, proces deregulacije se je pričel šele v letu 1988, pa še takrat je bil le delni, cene javnih dobrin so bile še vedno pod nadzorom. Grčija ni imela toliko prostih resursov, zato reforme (večja odprtost gospodarstva) niso prinesle tolikšnih koristi, kot bi jih v primeru večje ponudbe na trgu.

Izkušnje tako portugalskega kot grškega bančnega sistema v času integracije v EMU kažejo na relativno visoko kreditno aktivnost, ki je preseгла 20 % letno rast, kar je posledica ustatitve domačih obrestnih mer na nižjih nivojih. Prav tako se kreditna aktivnost povečuje tudi v Sloveniji in na podlagi izkušenj obravnavanih držav lahko pričakujemo, da se bo ta trend tudi v naslednjih letih nadaljeval. Na drugi strani pa pričakujem, da bo zaradi večjega trošenja istočasno z dodatnim zadolževanjem prišlo do zniževanja varčevanja prebivalstva v bankah oziroma do upočasnjene rasti domačih depozitov. Banke so pričele izgubljati inflacijski dobiček, ker ne morejo zniževati depozitnih obrestnih mer hitreje kot se nižajo posojilne obrestne mere. Med njimi se je že začel konkurenčni boj, da bi čimbolj izkoristile porast povpraševanja po kreditih (stanovanjskih in potrošniških). Na Portugalskem in v Grčiji se je v tem obdobju povečalo število združitvev, pripojitev ali prevzemov, zato lahko tudi pri nas pričakujemo spremembe v tej smeri. Povečano kreditno aktivnost, zaradi večjega kreditnega povpraševanja, se bo, podobno kot na portugalskem, tudi v Sloveniji pokrivalo s povečanjem virov iz tujine (pritok tujega kapitala) ter z odprodajo naložb v vrednostne papirje oziroma z

njihovim unovčevanjem. Z leti bo naraščala neto finančna aktiva nerezidentov tujine, tako kot je bilo to značilno v Grčiji (narasla v povprečju po 2 % BDP letno) in na Portugalskem (z 10 % na 40 % BDP-ja v obdobju od 1995 do 2000).

LITERATURA:

1. Barbieri Riccardo: Unwinding the Pre-EMU »Window Dressing«. [URL: <http://www.morganstanley.com/GEFdata/digests/20001109-thu.html>], 20.6.2004.2 str.
2. Duisenberg Wim. EMU: Growth through stability. ECB. [URL: <http://www.ecb.int/key/sp990427.htm>], 7.7.2005.
3. Jarocinski Marek: Nominal and real convergence in Spain, Portugal and Greece during their accession to the EMU. Warsaw: Center for Social and Economic Research, 2003. 21 str.
4. JaškovičB. in Košak T.: Trendna gibanja v strukturi bančnega sektorja Slovenije ob Vključevanju v EU in ERM2. Ljubljana: Ekonomska Fakulteta, 2003. 21 str.
5. Larre Benedicte and Torres Raymond: Is convergence a spontaneous proces? The experience of Spain, Portugal and Greece. OECD Economic Studies No. 16, pomlad 1991. 198 str.
6. Malo de Molina Jose Luis: Mediterranean experiences in accession, The experience of Spain, Malta 2003. 14 str.
7. Mateus Abel M. Portugal's accession and convergence towards the European Union. 2001, [URL: <http://library.fes.de/fulltext/id/01135b.htm>.], 20.6.2004. 65 str.
8. Ribnikar Ivan. Monetarna ekonomija II: Mednarodni denarni sistem. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1999. 169 str.
9. Ribnikar Ivan. Monetarna ekonomija III: Denarna teorija. Ljubljana, Ekonomska fakulteta, 2000 205 str.
10. Sabethai Isaac: From accession to the European Communities to EMU membership: The long convergence of the Greek economy (1981-2001). Atene: Bank of Greece, 2002. 2 str.
11. Schweickert Rainer: The integration of accession countries into EMU-Concerns about convergence. Varšava: Keil institute for world economics, 2002. 14 str.

VIRI:

1. Annual Report 2000. Frankfurt: European central bank, 2001.230 str.
2. Concergence Report 1998. Frankfurt: ECB, European Monetary Institute, 1998. 368 str.
3. Convergence criteria. [URL: <http://www.dip-bajadoz.es/eurolocal/en/emu/criterios.htm>], 13.1.2004
4. Convergence Report 2000. Frankfurt: European central bank, 2000. 86 str.
5. Europe at a glance. [URL: <http://www.interedu.com/include.php3?file=mbdc00c0>], 8.5.2007.
6. Faze uvedbe evra v Sloveniji. [URL: www.bsi.si/ekonomska-in-monetarna-unija.asp?MapaId=178], 5.2.2007.

7. Greece now a member of European economic and monetary union, 2001.[URL: <http://www.ecb.int./press/pr/date/2001/html/pr010102.en.html>], 15.6.2006.
8. Izpolnjevanje maastrichtskih kriterijev. [URL: <http://www.sigov.si/mf/slov/evro/maastricht.htm>], 5.2.2007
9. Letno ekonomsko ogledalo 1998. [URL: http://www.sigov.si/zmar/arhiv/letno98/ii/2_2leo.html], 5.2.2007
10. Razvoj EMU. [URL: <http://www.bsi.si/ekonomska-in-monetama-unija.asp?MapaId=189>], 2.7.2007
11. Slovenija v ERM2. [URL: <http://www.bsi.si/ekonomska-in-monetama-unija.asp?MapaId=179>], 2.7.2007
12. Spain: The fulfilment of a European destiny. [URL: <http://www.es-ue.org/Default.asp?section=157&lg=1>], 12.9.2006
13. Treaty of Maastricht on European Union [URL: http://europa.eu/index_en.htm], 7.7.2005
14. The course of Greece in the EU.
[URL:<http://www.greekembassy.org/Embassy/content/en/Article.aspx?office=1&folder=39&article=50>], 12.9.2006